

Експрес-аналіз

МІСЦЕВИЙ БІЗНЕС-КЛІМАТ

у містах-партнерах Проекту ПРОМІС у
Вінницькій, Запорізькій, Івано-Франківській та
Полтавській областях

Київ – 2016

Підсумковий звіт «Експрес-аналіз місцевого бізнес-клімату в містах-партнерах проекту ПРОМІС у Вінницькій, Запорізькій, Івано-Франківській та Полтавській областях» підготовлено в рамках діяльності проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади.

Автори: Ольга Демченкова, консультант Проекту ПРОМІС;

Надія Єременко, консультант Проекту ПРОМІС;

Наталія Кобильчак, консультант Проекту ПРОМІС;

Ірина Ковра, консультант Проекту ПРОМІС;

Богдан Мосунов, консультант Проекту ПРОМІС.

Автор-упорядник: Валерій Кокоть, головний експерт з розвитку бізнесу Проекту ПРОМІС.

Зміст звіту є виключно думкою авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Міністерства міжнародних справ Канади.

Будь-яку частину звіту не можна відтворити або використати жодним способом без відповідного посилання на першоджерело та Проект ПРОМІС.

Повне відтворення тексту звіту в будь-якій формі можливе лише з письмової згоди Проекту ПРОМІС.

Проект ПРОМІС спрямовано на зміцнення муніципального сектору в Україні, впровадження ефективного демократичного управління та прискорення економічного розвитку шляхом підвищення спроможності українських міст у сфері демократизації врядування та місцевого економічного розвитку; створення сприятливого середовища для розвитку малого й середнього бізнесу; підтримки процесу децентралізації та інтегрованого планування розвитку на місцевому, регіональному й національному рівнях.

www.pleddg.org.ua

Зміст

РЕЗЮМЕ	6
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	7
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА	10
1.1 МЕТОДОЛОГІЯ	10
1.2 ЧАС ПРОВЕДЕННЯ	12
1.3 КОМУНІКАЦІЙНА СКЛАДОВА	12
РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПРЕС-АНАЛІЗУ	17
2.1 АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ БІЗНЕСУ	20
2.1.1 Змістовий напрямок	20
2.1.2 Негативні усталені практики	21
2.1.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу	22
2.2 ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ	23
2.2.1 Змістовий напрямок	23
2.2.2 Негативні усталені практики	24
2.2.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу	25
2.3 КОМУНАЛЬНЕ МАЙНО	25
2.3.1 Змістовий напрямок	25
2.3.2 Негативні усталені практики	26
2.3.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу	26
2.4 МІСТОБУДУВАННЯ ТА АРХІТЕКТУРА	27
2.4.1 Змістовий напрямок	27
2.4.2 Негативні усталені практики	27
2.4.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу	28
2.5 ТОРГІВЛЯ ТА ПОСЛУГИ, РЕСТОРАННЕ ГОСПОДАРСТВО	28
2.5.1 Змістовий напрямок	28
2.5.2 Негативні усталені практики	30
2.5.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу	30
2.6 МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ	31
2.6.1 Змістовий напрямок	31
2.6.2 Негативні усталені практики	31
2.6.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу	31
2.7 РЕГУЛЯТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ (АНАЛІЗ ЗА ПРОЦЕДУРНИМ НАПРЯМКОМ)	31
РОЗДІЛ 3. УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПРЕС-АНАЛІЗУ	33
РОЗДІЛ 4. ДОРОЖНЯ КАРТА ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ МІСЦЕВОГО БІЗНЕС-КЛІМАТУ ...	38
ДОДАТКИ	42
Додаток 1. СТРУКТУРА ЕКСПРЕС-АНАЛІЗУ МІСЦЕВОГО БІЗНЕС-КЛІМАТУ	42

Перелік таблиць

ТАБЛИЦЯ 1. СТРУКТУРА УЧАСНИКІВ ФОКУС-ГРУП.....	13
ТАБЛИЦЯ 2. УЗАГАЛЬНЕНА ТЕМАТИКА РЕГУЛЮВАНЬ, ЩО МІСТЯТЬСЯ В ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТАХ ОМС МІСТ-ПАРТНЕРІВ	17

Перелік рисунків

РИС. 1. СТРУКТУРА ФОКУС-ГРУП ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В РОЗРІЗІ СЕКТОРІВ ТА СТАТІ УЧАСНИКІВ	15
РИС. 2. СТРУКТУРА ФОКУС-ГРУП ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ В РОЗРІЗІ СЕКТОРІВ ТА СТАТІ УЧАСНИКІВ	15
РИС. 3. СТРУКТУРА ФОКУС-ГРУП ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В РОЗРІЗІ СЕКТОРІВ ТА СТАТІ УЧАСНИКІВ.....	15
РИС. 4. СТРУКТУРА ФОКУС-ГРУП ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В РОЗРІЗІ СЕКТОРІВ ТА СТАТІ УЧАСНИКІВ	16
РИС. 5. СТРУКТУРА ФОКУС-ГРУП ЗАГАЛОМ У МІСТАХ-ПАРТНЕРАХ У РОЗРІЗІ СЕКТОРІВ ТА СТАТІ УЧАСНИКІВ.....	16

Перелік умовних скорочень та термінологія

АРВ – аналіз регуляторного впливу;

ЕА – експрес-аналіз місцевого бізнес-клімату;

МР – міська рада;

МВК – міський виконавчий комітет;

МГ – міський голова;

МСП – мале та середнє підприємництво;

НПА – нормативно-правовий акт;

СПД – суб'єкт підприємницької діяльності;

ОДА – обласна державна адміністрація;

ОМС – органи місцевого самоврядування;

ЦНАП – центр надання адміністративних послуг;

звіт – підсумковий звіт за результатами проведення експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату у Вінницькій, Запорізькій, Івано-Франківській та Полтавській областях;

міста-партнери – міста-партнери Проекту ПРОМІС;

місцева влада – органи та посадові особи місцевого самоврядування міст Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей;

місцевий рівень – рівень міст Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей;

місцевий бізнес-клімат – сукупність умов для підприємницької діяльності, що знаходяться під впливом місцевої влади та визначаються місцевими регулюваннями, традиціями і практикою ведення господарської діяльності та взаємодії бізнесу й влади на місцевому рівні;

експрес-аналіз місцевого бізнес-клімату – комплексне дослідження умов, у яких функціонують суб'єкти МСП на місцевому рівні, з метою виявлення проблем і перешкод, що негативно позначаються на діяльності бізнесу та можуть бути усунуті зусиллями місцевої влади;

ПРОМІС – проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади.

Резюме

Підсумковий звіт за результатами проведення експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату в містах-партнерах Проекту ПРОМІС у Вінницькій, Запорізькій, Івано-Франківській та Полтавській областях підготовлено в рамках реалізації проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», який впроваджує з квітня 2015 року до грудня 2020 року Федерація канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади.

Звіт підготовлено відповідно до Методології проведення експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату, розробленої в рамках реалізації Проекту ПРОМІС. Скорочення та термінологія, що використовуються у Звіті, вживаються в значеннях, наведених у цій методології.

Об'єктом цього дослідження є бізнес-середовище Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей як сукупність умов для ведення підприємницької діяльності, на які впливають ОМС (на прикладі міських рад 16 міст-партнерів Проекту ПРОМІС, а саме: Вінниці, Жмеринки, Хмільника, Ладижина, Запоріжжя, Бердянська, Мелітополя, Енергодара, Івано-Франківська, Долини, Яремче, Коломиї, Полтави, Горішніх Плавнів, Кременчука, Миргорода, а також Запорізької області) через місцеві нормативно-правові акти, процедури їхнього унормування, а також усталені практики взаємодії бізнесу та влади.

Мета дослідження: виявити несприятливі регулювання та практики, спільні для ділового клімату 16 міст-партнерів; розробити рекомендації (дорожню карту) для органів місцевого самоврядування щодо покращення місцевого бізнес-клімату.

Результати цього дослідження можуть бути використані як органами місцевого самоврядування міст Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей, так і інших регіонів України для інвентаризації й поліпшення місцевих регулювань і практик.

Регіональним органам влади цей звіт може бути корисний для розроблення власних методологій оцінювання ефективності регулювання підприємницької діяльності, а також розроблення регіональних програм розвитку підприємництва.

Крім того, результати цього дослідження можуть слугувати інструментом для налагодження дієвого діалогу бізнесу та влади з метою покращення підприємницького клімату в цілому, у тому числі шляхом посилення прозорості й відкритості органів влади.

Висновки та рекомендації

Під час експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату в містах Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей було проаналізовано 488 рішень органів влади, а саме:

- 33 НПА Вінницької міської ради та її виконавчого комітету,
- 24 НПА Жмеринської міської ради та її виконавчого комітету,
- 10 НПА Хмільницької міської ради та її виконавчого комітету,
- 8 НПА Ладизинської міської ради та її виконавчого комітету,
- 25 розпоряджень голови Запорізької ОДА,
- 7 рішень Запорізької обласної ради,
- 53 рішення Запорізької міської ради та її виконавчого комітету,
- 43 рішення Бердянської міської ради та її виконавчого комітету,
- 63 рішення Мелітопольської міської ради та її виконавчого комітету,
- 35 рішень Енергодарської міської ради та її виконавчого комітету,
- 19 НПА Івано-Франківської міської ради та її виконавчого комітету,
- 6 НПА Долинської міської ради та її виконавчого комітету,
- 11 НПА Коломийської міської ради та її виконавчого комітету,
- 7 НПА Яремчанської міської ради та її виконавчого комітету,
- 51 НПА Полтавської міської ради та її виконавчого комітету,
- 43 НПА Горішньоплавнівської міської ради та її виконавчого комітету,
- 43 НПА Кременчуцької міської ради та її виконавчого комітету,
- 7 НПА Миргородської міської ради та її виконавчого комітету.

За результатами опрацювання наведених вище документів для органів місцевого самоврядування 16 міст-партнерів Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей розроблено рекомендації, які викладено в дорожній карті з конкретними діями за сферами регулювання відповідно до повноважень міської влади. З великою ймовірністю можна передбачити, що зазначені рекомендації є актуальними й для інших міст України.

Пропозиції у сфері надання адміністративних послуг:

- забезпечити принцип організаційної єдності;
- підвищити кваліфікацію працівників;
- уніфікувати тексти рішень ОМС та інформаційних карток адміністративних послуг, забезпечивши єдність вимог та їхню відповідність чинному законодавству;
- розробити інформаційні та технологічні картки всіх адміністративних послуг, що надаються, та розмістити їх на сайтах відповідних ОМС;
- виключити обов'язок суб'єкта господарювання отримувати адміністративні послуги, що не передбачені чинним законодавством;
- виключити необхідність подання суб'єктами господарювання не передбачених законодавством документів;
- запровадити принцип «мовчазної згоди»;
- запровадити декларативний принцип;
- запровадити відкриту електронну систему відстеження проходження процедури видачі документів дозвільного характеру та відкритий електронний реєстр щодо видачі дозволів і погоджень;

- систематизувати всі адміністративні послуги, описати етапність проходження процедур, що включають отримання кількох послуг, та висвітлити інформацію на сайті міської ради.

Пропозиції у сфері земельних відносин:

- провести інвентаризацію земельних ділянок, що можуть бути надані для бізнесу, створити та оприлюднити електронний реєстр;
- опрацювати питання щодо можливості зниження орендної плати;
- упорядкувати нормативне регулювання надання в оренду земельних ділянок комунальної власності та здійснення самоврядного контролю за використанням земель, забезпечивши звуження кола дискреційних повноважень;
- передбачити укладення договорів оренди землі під об'єктами нерухомості на довгостроковий період.

Пропозиції у сфері використання комунального майна:

- створити електронний реєстр комунального нерухомого майна.

Пропозиції у сфері містобудування та архітектури:

- упорядкувати питання встановлення суми пайової участі в розвитку інфраструктури населеного пункту відповідно до законодавства та з урахуванням можливостей МСП;
- привести у відповідність до законодавства рішення щодо переобладнання та перепланування житлових і нежитлових приміщень.

Пропозиції у сфері торгівлі та послуг, ресторанного господарства:

- упорядкувати питання розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності;
- привести у відповідність до чинного законодавства рішення щодо правил торгівлі (стосовно режиму роботи, неправомірних платежів, підтвердження статусу закладу тощо);
- запропонувати план дій щодо вирішення проблеми стихійної торгівлі.

Пропозиції у сфері регуляторної діяльності:

- забезпечити на офіційному сайті кожної міської ради функціонування та зручність у користуванні розділу «Регуляторна політика»;
- провести інвентаризацію регуляторних актів, привести їх у відповідність до чинного законодавства та актуалізувати на офіційних сайтах міських рад.

Пропозиції у сфері стимулювання розвитку бізнесу:

- налагодити ефективну комунікацію між владою та бізнесом;
 - розробити механізм сприяння внутрішнім інвесторам;
 - запровадити інформаційно-консультаційну підтримку бізнесу щодо започаткування діяльності, а також виходу на міжнародні ринки;
 - розробити механізм сприяння забезпеченню кадрами МСП;
 - розробити механізм промоційної підтримки місцевих товаровиробників і надавачів послуг (у тому числі туристичних);
 - запровадити закупівлі товарів, робіт, послуг, які здійснюють ОМС, підприємства, установи, організації комунальної власності у форматі електронних закупівель;
 - розробити план дій щодо вирішення проблеми недобросовісної конкуренції (стихійна торгівля, ведення підприємницької діяльності без офіційного оформлення статусу).
-

Вступ

Безсумнівно, основні засади ведення підприємницької діяльності визначаються на загальнодержавному рівні, однак місцева влада також має значні повноваження, аби могли пом'якшити місцевий бізнес-клімат, а отже, сприяти розвитку МСП.

Під час цього дослідження оцінювали діловий клімат у 16 містах-партнерах Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей шляхом аналізу НПА відповідних місцевих органів влади у найбільш важливих для бізнесу сферах регулювання, а також за допомогою вивчення усталених місцевих практик взаємодії влади та бізнесу. Реалізація рекомендацій, розроблених на підставі оцінки зазначених чинників, дасть змогу спростити умови ведення бізнесу й активізувати підприємницьку ініціативу.

Хід дослідження та його результати відображено в цьому звіті, що складається з 4 розділів і містить 3 додатки.

У першому розділі описано методологію проведення експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату. Окрім методів та інструментів виконання ЕА, у цьому розділі розкрито комунікаційну складову дослідження, зокрема – особливості взаємодії з різними цільовими аудиторіями, у т. ч. типові інструменти для організації та проведення фокус-груп.

У другому розділі наведено результати експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей на основі дослідження місцевого регуляторного середовища в змістовому та процедурному контекстах, а також нерегуляторного впливу на бізнес, зокрема, негативних усталених практик і критичних послуг для бізнесу.

У третьому розділі узагальнено результати експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату.

Четвертий розділ є дорожньою картою, розробленою за підсумками ЕА, у якій зосереджено заходи, спрямовані на вдосконалення місцевого ділового клімату. Зазначені заходи згруповано за сферами регулювання, при цьому за кожним заходом сформульовано такі позиції: якого результату необхідно досягнути, хто є виконавцем дії, а також яким є прийнятний термін для виконання.

У додатках наведено:

- алгоритм проведення експрес-аналізу;
- типовий порядок денний фокус-груп, які проведені в рамках дослідження;
- перелік документів, що досліджувалися.

Розділ 1. Загальна частина

Експрес-аналіз місцевого бізнес-клімату Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей здійснювався для виявлення несприятливих умов ведення бізнесу на первинному рівні – рівні міст (на прикладі 16 міст-партнерів, а саме: Вінниці, Жмеринки, Хмільника, Ладижина, Запоріжжя, Бердянська, Мелітополя, Енергодара, Івано-Франківська, Долини, Яремче, Коломиї, Полтави, Горішніх Плавнів, Кременчука, Миргорода), а також на рівні Запорізької області. З великою ймовірністю можна передбачити, що зазначені несприятливі умови притаманні й для решти міст цих та інших областей України, отже, і рекомендації стосовно їхнього усунення та недопущення надалі є актуальними.

1.1 Методологія

У кожному з 16 міст ЕА здійснювався відповідно до схеми, розробленої в рамках Методології проведення експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату ([додаток 1](#)).

Так, експрес-аналіз місцевого бізнес-клімату проводився в 3 етапи:

1. Дослідження місцевого регуляторного середовища.
2. Дослідження нерегуляторного впливу на бізнес.
3. Підготовка рекомендацій для місцевої влади.

На початковому етапі всі доступні НПА, які містять регуляції підприємницької діяльності, було класифіковано згідно з Методологією за сферами регулювання, а саме:

- 1) надання адміністративних послуг;
- 2) земельні відносини;
- 3) використання комунального майна;
- 4) містобудування та архітектура, будівництво;
- 5) благоустрій населених пунктів;
- 6) торгівля, послуги та розваги, ресторанне господарство;
- 7) розміщення зовнішньої реклами та вивісок;
- 8) транспорт, паркування, перевезення пасажирів;
- 9) місцеві податки та збори;
- 10) житлово-комунальне господарство та встановлення окремих тарифів;
- 11) проведення конкурсів;
- 12) стимулювання розвитку бізнесу.

Особливу увагу було зосереджено на аналізі тих нормативно-правових актів ОМС, які мають високий ступінь впливу на місцеве бізнес-середовище. Зазвичай такі НПА регулюють питання:

- надання адміністративних послуг,
 - земельних відносин,
 - використання комунального майна,
 - містобудування та архітектури, будівництва,
 - торгівлі та послуг, ресторанного господарства,
 - місцевих податків та зборів,
 - стимулювання розвитку бізнесу.
-

При визначенні найвагоміших рішень ОМС для місцевого ділового клімату було враховано, що ступінь впливу залежить від способу регулювання та визначає:

- чи безпосередньо стосується регулювання господарської діяльності;
- наскільки чисельним є коло суб'єктів МСП, на яке поширюється регулювання;
- чи передбачає регулювання взаємодію бізнесу з владою та чи складною є така взаємодія;
- чи регулювання містить декілька ризикових чинників.

1. Дослідження місцевого регуляторного середовища проводилося за 2 напрямками:

- змістовим,
- процедурним.

За змістовим напрямком було опрацьовано НПА органів і посадових осіб місцевого самоврядування в 16 містах-партнерах Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей і на рівні Запорізької області. При проведенні аналізу за змістовим напрямком не враховувалися несприятливі регулювання, що визначені законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами й перенесені до місцевих регуляторних актів та інших офіційних документів, оскільки зміна їх на краще – не в компетенції ОМС

Аналіз місцевого регуляторного середовища за змістовим напрямком проводився з урахуванням таких критеріїв:

- правомірність регуляцій (тобто відповідність чинному законодавству, у тому числі прийняття в межах компетенції);
- статус регуляцій (фактично діючі, формально діючі);
- ступінь впливу регуляції на бізнес (сприятливий, нейтральний, негативний).

Під час дослідження було виявлено ті регуляції, які є неправомірними, формально діючими та/або справляють негативний вплив на бізнес.

За процедурним напрямком було проаналізовано відповідність процедур прийняття регуляторних рішень чинному законодавству, особливо в частині доступності, актуальності, своєчасності інформації для широкого кола підприємців. Під час дослідження було визначено способи інформування ОМС бізнес-спільноти щодо плану прийняття регуляторних рішень, оприлюднення проектів таких рішень тощо. Також з'ясовано, наскільки зручними та доступними є способи розміщення інформації, наприклад для пошуку певних проектів рішень, оскільки це є важливою передумовою ефективного діалогу влади та МСП.

2. Дослідження нерегуляторного впливу проводили за допомогою фокус-групового методу. За аналогією з межами дослідження регуляторного впливу під час проведення фокус-груп визначали проблеми й перешкоди, що заважають бізнесу та можуть бути усунуті на місцевому рівні, а також оцінювали фактичний вплив чинних регуляторних актів на діяльність суб'єктів МСП.

Проблемні питання, що стали наслідком нерегуляторного впливу ОМС, було згруповано так:

- негативні усталені практики (неналежне виконання ОМС своїх функцій щодо бізнесу з порушенням власних та/або інших НПА; застосування ОМС найбільш несприятливих (серед законних) способів при здійсненні регулювання бізнес-середовища),
- критичні послуги (послуги, які ОМС не зобов'язані надавати згідно з чинним законодавством, але які є значущими для бізнесу та можуть бути надані з метою сприяння підприємництву),

- перешкоди (чинники, що мають негативний, дотичний до підприємництва вплив і можуть бути усунуті місцевою владою).

3. Підготовка рекомендацій для місцевої влади полягала в розробленні конкретних пропозицій щодо усунення негативних явищ регуляторного та нерегуляторного характеру, притаманних місцевому бізнес-середовищу, причому реалізація таких пропозицій належить до компетенції ОМС. Рекомендації оформлено у вигляді дорожньої карти – комплексу заходів щодо вдосконалення місцевого ділового клімату.

Структура дорожньої карти:

- пропонувані дії, які необхідно виконати для врегулювання виявлених проблемних питань;
- продукт, який має бути створено за результатами виконання дій;
- строк реалізації дій;
- виконавець(ці)/співвиконавець(ці) дій.

Водночас дорожня карта не є програмним документом, що містить, наприклад, індикатори результативності, розрахунок витрат на реалізацію дій тощо та як план дій може бути використана при розробленні заходів до програми підтримки МСП в місті.

При складанні дорожньої карти враховували специфіку ЕА, обумовлену його оперативністю та універсальністю. Тобто виявляли найбільш характерні проблеми для кожної сфери регулювання. Водночас визначені проблемні питання екстраполювали на всю сукупність подібних явищ у межах відповідної сфери регулювання. При цьому припускали, що з високою ймовірністю вони можуть бути виявлені та усунуті місцевою владою в процесі виконання дій, запропонованих у дорожній карті.

1.2 Час проведення

Дослідження бізнес-клімату Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей проводили протягом травня-липня 2016 року, узагальнення – у жовтні 2016 року.

1.3 Комунікаційна складова

Під час дослідження відбувалися комунікації з:

- представниками Запорізької обласної державної адміністрації та Запорізької обласної ради, які реалізують політику в області з підтримки та розвитку МСП – щодо одержання чинних регуляторних актів та інших рішень у сфері бізнесу, а також отримання інформації стосовно здійснення регуляторної політики на обласному рівні;
- посадовцями структурних підрозділів ОМС у 16 містах-партнерах із Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей, до функціональних обов'язків яких належить реалізація заходів з підтримки МСП, – щодо отримання інформації про чинні НПА у сфері регулювання бізнесу, а також стосовно проведення регуляторних процедур;
- представниками МСП, бізнес-об'єднань, неурядових організацій, діяльність яких пов'язана з розвитком бізнесу, – щодо конкретизації впливу місцевих регулювань, закріплених в офіційних документах, на бізнес та з'ясування нерегуляторного впливу на бізнес.

Варто врахувати, що в посадовців ОМС виникали труднощі з наданням певної інформації, тому окремі відомості можуть бути неповними, неточними або не повністю відображати реальний стан справ у сфері регуляторної діяльності.

Упродовж травня-липня 2016 року в 16 містах-партнерах Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей було проведено 18 фокус-груп відповідно до типового порядку денного, наведеного в [додатку 2](#), за участю представників бізнес-спільноти, неурядового сектору, організацій підтримки бізнесу та посадовців ОМС з метою виявлення:

- фактичного впливу чинних регуляторних актів на бізнес-середовище,
- негативних усталених практик,
- критичних послуг з підтримки бізнесу, яких не вистачає для розвитку МСП,
- перешкод для бізнесу, ідей бізнесу зі створення комфортних умов для підприємництва.

Таблиця 1. Структура учасників фокус-груп

Місто/область	Учасники фокус-групи	Усього	у тому числі	
			жінки	чоловіки
Запорізька обл.	представники бізнесу	8	6	2
	представники неурядового сектору	10	4	6
	депутати	1	1	-
	представники виконавчих органів влади	6	5	1
	Усього	25	16	9
м. Запоріжжя	представники бізнесу	16	6	10
	представники неурядового сектору	1	1	-
	посадовці міської ради	1	-	1
	Усього	18	7	11
м. Бердянськ	представники бізнесу	11	5	6*
	представники неурядового сектору	2*	-	2*
	депутати міської ради	1*	-	1*
	посадовці міської ради	1	1	-
	Усього	13	6	7
м. Мелітополь	представники бізнесу	17	5	12
	представники неурядового сектору	1	1	-
	посадовці міської ради	5	4	1
	Усього	23	10	13
м. Энергодар	представники бізнесу	17*	4	12*
	представники неурядового сектору	2	2	-
	депутати міської ради	1*	-	1*
	посадовці міської ради	10	8	2
	Усього за 2 фокус-групами	28	14	14
м. Вінниця	представники бізнесу	15*	6	9*
	представники неурядового сектору	4*	2*	2
	Усього	17	7	10
м. Жмеринка	представники бізнесу	10	4	6
	посадовці міської ради	2	2	-
	Усього	12	6	6
м. Хмільник	представники бізнесу	8	-	8
	посадовці міської ради	3	3	-
	Усього	11	3	8
м. Ладижин	представники бізнесу	9	4	5
	представники неурядового сектору	3	3	-
	Усього	12	7	5
м. Івано-Франківськ	представники бізнесу	4*	1*	3
	представники бізнес-об'єднань	1	1	-

Місто/область	Учасники фокус-групи	Усього	у тому числі	
			жінки	чоловіки
	представники неурядового сектору	1*	1*	-
	представники організацій підтримки бізнесу	1	-	1
	посадовці міської ради	3	2	1
	Усього	9	4	5
м. Долина	представники бізнесу	6	1	5
	представники неурядового сектору	1	-	1
	посадовці міської ради	1	1	-
	Усього	8	2	6
м. Яремче	представники бізнесу	1	1	-
	представники неурядового сектору	2	-	2
	представники організацій підтримки бізнесу	1	-	1
	депутати міської ради	2	1	1
	посадовці міської ради	3	2	1
	Усього	9	4	5
м. Коломия	представники бізнесу	6	1	5
	представники неурядового сектору	2	-	2
	представники організацій підтримки бізнесу	1	-	1
	посадовці міської ради	8	6	2
	інші	2	1	1
	Усього	19	8	11
м. Полтава	представники бізнесу	12	5	7
	Усього	12	5	7
м. Горішні Плавні	представники бізнесу	11	3	8
	Усього	11	3	8
м. Кременчук	представники бізнесу	8	2	6
	Усього	8	2	6
м. Миргород	представники бізнесу	16	7	9
	представники неурядового сектору	1	1	-
	Усього	17	8	9

* особа є одночасно представником 2 секторів (у клітинці «Усього» – врахована один раз).

Загалом участь у 18 фокус-групах узяли 252 учасники (112 жінок та 140 чоловіків).

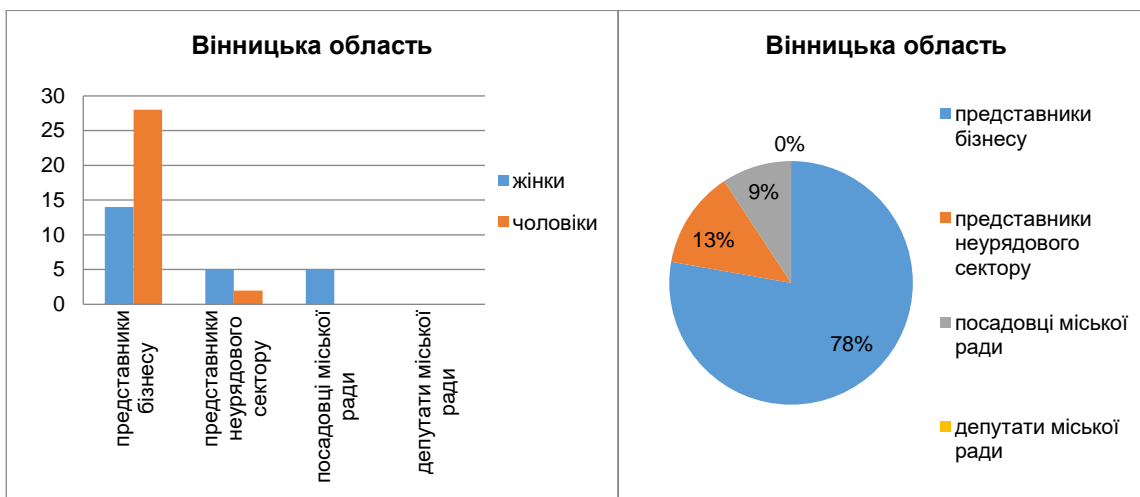

Рис. 1. Структура фокус-груп Вінницької області в розрізі секторів та статі учасників

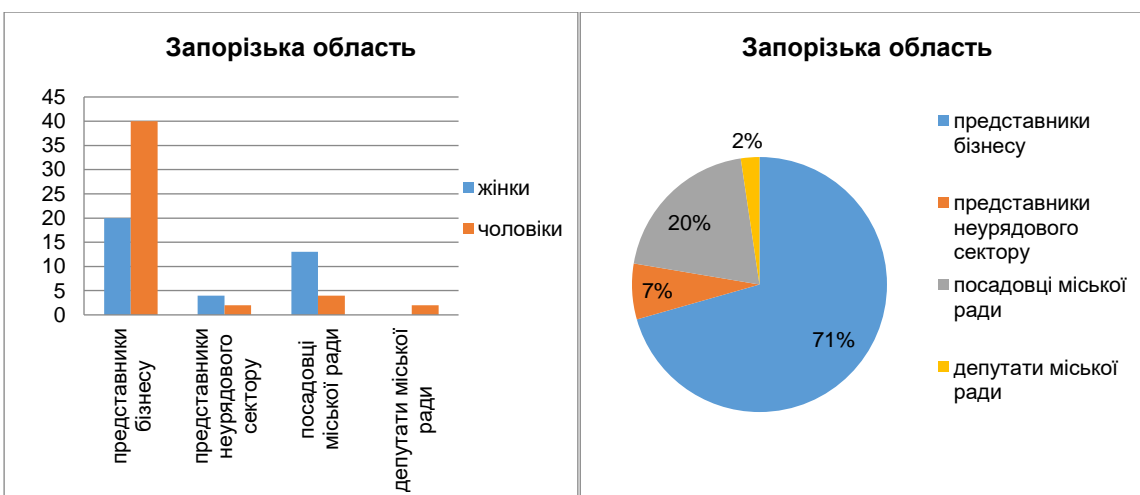

Рис. 2. Структура фокус-груп Запорізької області в розрізі секторів та статі учасників

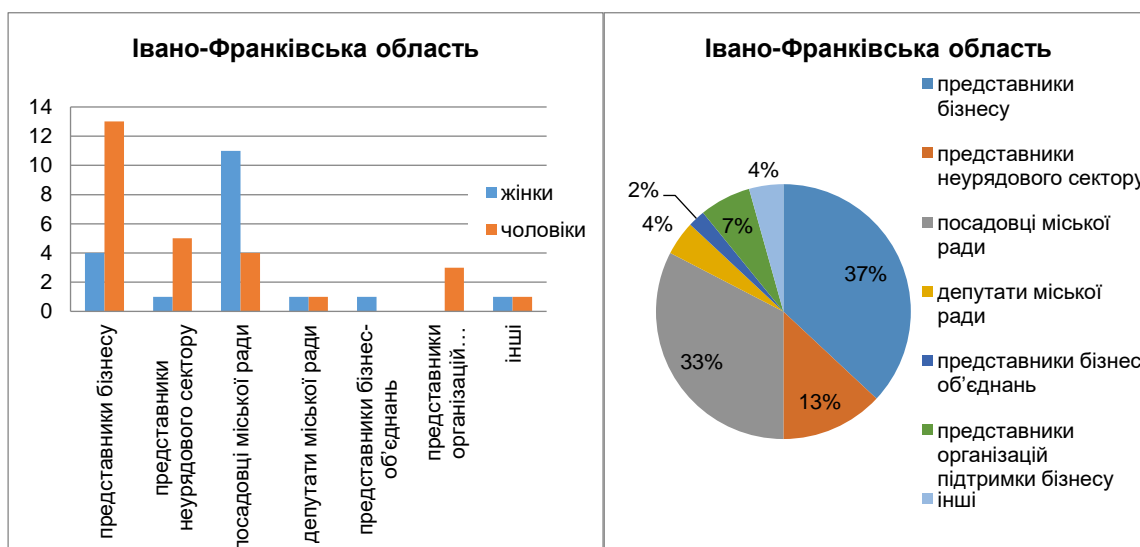

Рис. 3. Структура фокус-груп Івано-Франківської області в розрізі секторів та статі учасників

На рисунках 4-5 зазначено склад фокус-груп Полтавської області та в цілому.

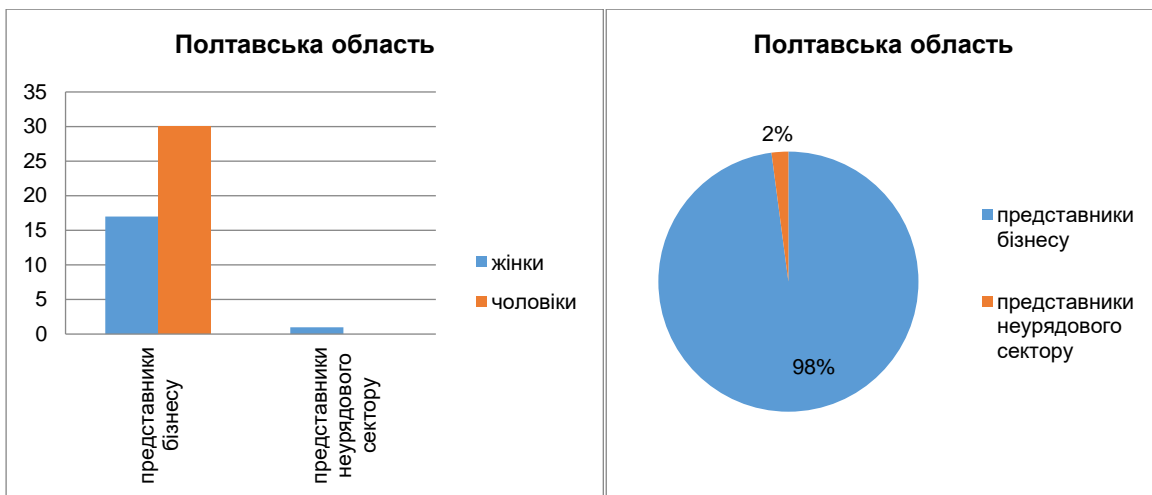

Рис. 4. Структура фокус-груп Полтавської області в розрізі секторів та статі учасників

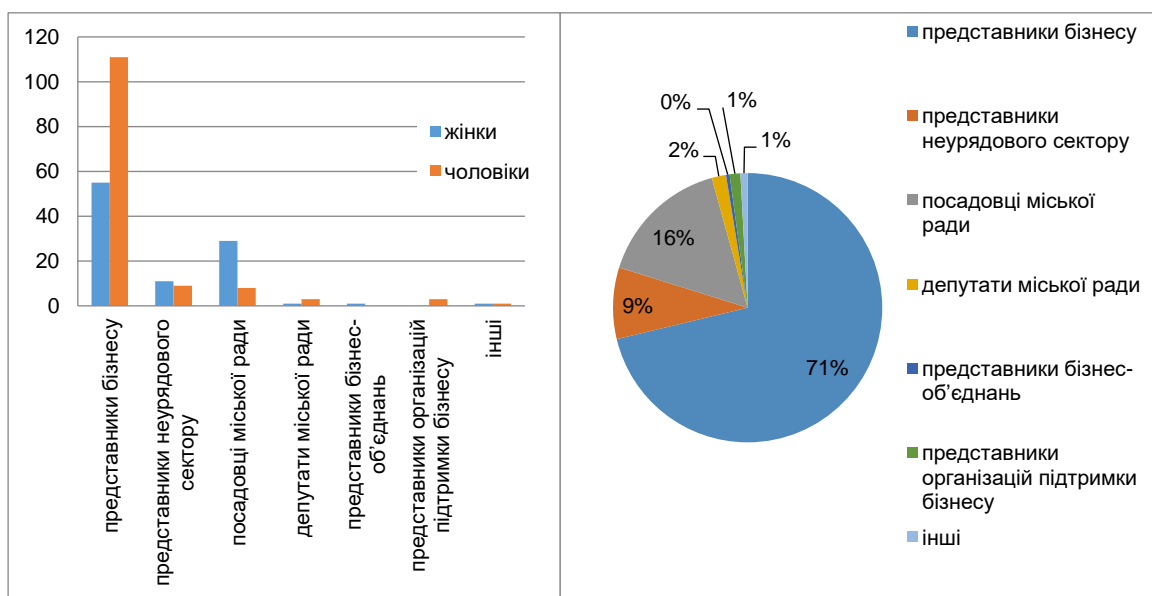

Рис. 5. Структура фокус-груп загалом у містах-партнерах у розрізі секторів та статі учасників

Розділ 2. Результати експрес-аналізу

При проведенні аналізу місцевого регуляторного середовища було проаналізовано перелік чинних НПА міських рад та їхніх виконавчих комітетів 16 міст-партнерів із Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей, а також Запорізької ОДА та обласної ради, які визначають умови ведення підприємницької діяльності.

Загалом було опрацьовано 488 рішень органів влади, у тому числі:

- 33 НПА Вінницької міської ради та її виконавчого комітету,
- 24 НПА Жмеринської міської ради та її виконавчого комітету,
- 10 НПА Хмільницької міської ради та її виконавчого комітету,
- 8 НПА Ладизинської міської ради та її виконавчого комітету,
- 25 розпоряджень голови Запорізької ОДА,
- 7 рішень Запорізької обласної ради,
- 53 рішення Запорізької міської ради та її виконавчого комітету,
- 43 рішення Бердянської міської ради та її виконавчого комітету,
- 63 рішення Мелітопольської міської ради та її виконавчого комітету,
- 35 рішень Енергодарської міської ради та її виконавчого комітету,
- 19 НПА Івано-Франківської міської ради та її виконавчого комітету,
- 6 НПА Долинської міської ради та її виконавчого комітету,
- 11 НПА Коломийської міської ради та її виконавчого комітету,
- 7 НПА Яремчанської міської ради та її виконавчого комітету,
- 51 НПА Полтавської міської ради та її виконавчого комітету,
- 43 НПА Горішньоплавнівської міської ради та її виконавчого комітету,
- 43 НПА Кременчуцької міської ради та її виконавчого комітету,
- 7 НПА Миргородської міської ради та її виконавчого комітету.

Зазначені нормативно-правові акти було отримано як у результаті самостійного пошуку у відкритих джерелах, так і за зверненням до посадових осіб органів влади.

Перелік усіх рішень наведено в [додатку 3](#).

Таблиця 2. Узагальнена тематика регулювань, що містяться в офіційних документах ОМС міст-партнерів

№ з/п	Сфера регулювання	Наявні регулювання
1.	Започаткування та ведення бізнесу (адміністративні послуги)	Регламент Центру надання адміністративних послуг. Перелік адміністративних послуг. Стандарти надання адміністративних послуг (у т. ч. регламенти (інформаційні карти) з видачі документів дозвільного характеру)
2.	Земельні відносини	Оренда земельних ділянок комунальної власності. Продаж земельних ділянок комунальної власності, земельні торги. Здійснення самоврядного контролю за використанням та охороною земель. Нормативна грошова оцінка землі. Визначення розмірів орендної плати та плати за встановлення земельних сервітутів за земельні ділянки

№ з/п	Сфера регулювання	Наявні регулювання
3.	Комунальне майно	<p>Методика розрахунку плати за оренду комунального майна.</p> <p>Проведення конкурсів на право укладання договорів оренди об'єктів комунальної власності.</p> <p>Проведення аукціонів та конкурсів із продажу об'єктів комунальної власності.</p> <p>Приватизація комунального майна.</p> <p>Реалізація невід'ємних поліпшень об'єкта оренди.</p> <p>Конкурси на право оренди комунального майна.</p> <p>Списання матеріальних цінностей із балансів підприємств, установ, організацій комунальної власності</p>
4.	Містобудування та архітектура (будівництво)	<p>Пайова участь замовників будівництва в розвитку інфраструктури населеного пункту.</p> <p>Перепланування та/або переобладнання житлових і нежитлових приміщень у будинках житлового та громадського призначення, прибудова до приміщень, зі зміною та без зміни функціонального призначення.</p> <p>Присвоєння (зміна) та реєстрація адрес об'єктів нерухомості.</p> <p>Установлення огорож.</p> <p>Генеральний план.</p> <p>План зонування території</p>
5.	Благоустрій населених пунктів	<p>Правила благоустрою.</p> <p>Виконання земляних та інших робіт, пов'язаних із тимчасовим порушенням благоустрою</p>
6.	Торгівля, сфера послуг та розваг, ресторанне господарство	<p>Розміщення та облаштування літніх торгових майданчиків.</p> <p>Розміщення тимчасових споруд для ведення підприємницької діяльності.</p> <p>Реалізація дрібнороздрібної торгівлі та надання послуг у сфері розваг, у тому числі тимчасової/святкової торгівлі.</p> <p>Погодження режиму роботи.</p> <p>Плата за тимчасове користування окремими елементами благоустрою комунальної власності.</p> <p>Позначення товарів російського походження.</p> <p>Упорядкування торгівлі алкогольними та слабоалкогольними напоями.</p> <p>Правила торгівлі на ринках</p>
7.	Розміщення зовнішньої реклами та вивісок	<p>Розміщення об'єктів зовнішньої реклами.</p> <p>Розміщення вивісок</p>
8.	Транспорт, паркування	<p>Надання послуг із перевезення пасажирів у міському пасажирському транспорті загального користування.</p> <p>Тарифи на проїзд у міському пасажирському транспорті загального користування.</p> <p>Правила паркування та стоянки транспортних засобів.</p> <p>Тарифи на послуги з користування майданчиками для платного паркування.</p> <p>Конкурс із визначення операторів паркування.</p> <p>Перелік спеціальних земельних ділянок, відведених для організації та ведення діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів.</p>

№ з/п	Сфера регулювання	Наявні регулювання
		<p>Порядок проведення розрахунку компенсаційних виплат за пільговий проїзд міським транспортом.</p> <p>Порядок проведення розрахунку компенсаційних виплат за пільговий проїзд окремих категорій громадян міським транспортом у режимі маршрутного таксі.</p> <p>Порядок проведення компенсаційних виплат власникам автостоянок за безоплатне зберігання транспортних засобів</p>
9.	Місцеві податки та збори	<p>Єдиний податок.</p> <p>Податок на майно (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, податок на землю – земельний податок, плата за оренду землі).</p> <p>Збір за місця для паркування транспортних засобів.</p> <p>Туристичний збір.</p> <p>Акцизний податок.</p> <p>Транспортний податок.</p> <p>Мінімальна сума орендного платежу за нерухоме майно фізичних осіб</p>
10.	Житлово-комунальне господарство та встановлення окремих тарифів	<p>Тарифи на ритуальні послуги.</p> <p>Норми надання послуг із вивезення твердих побутових відходів.</p> <p>Визначення виконавців послуг та затвердження тарифів на послуги з утримання будинків, споруд і прибудинкових територій.</p> <p>Установлення та експлуатація технічних елементів (пристроїв) на (в) багатоквартирних житлових будинках.</p> <p>Питання прибудинкових територій багатоквартирних житлових будинків.</p> <p>Тарифи на житлово-комунальні послуги (з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, послуги з вивезення твердих побутових відходів).</p> <p>Ціни на платні роботи (послуги), що виконуються архівним відділом органу місцевого самоврядування.</p> <p>Вартість послуг БТІ.</p> <p>Правила приймання стічних вод підприємств до системи каналізації</p>
11.	Проведення концесійних, інвестиційних та інших конкурсів	<p>Проведення інвестиційних конкурсів на право встановлення зупинкових комплексів.</p> <p>Концесійний конкурс.</p> <p>Конкурсний відбір суб'єктів оціночної діяльності</p>
12.	Підтримка суб'єктів МСП	<p>Надання пільг зі сплати земельного податку в 2016 році.</p> <p>Надання пільг з орендної плати орендарям комунального майна.</p> <p>Порядок прийняття регуляторних актів</p>
13.	Інше	<p>Заборона розміщення символіки неіснуючих та невизнаних держав.</p> <p>Утримання домашніх тварин підприємствами, організаціями та громадянами.</p> <p>Оплачувані громадські роботи.</p> <p>Порядок безпечного відпочинку в оздоровчих закладах.</p> <p>Заборона феєрверків</p>

Аналіз за змістовим напрямком проводили з метою виявлення найбільш проблемних для бізнесу регулювань, що містяться в чинних регуляторних актах та інших офіційних документах місцевої влади. При цьому варто зазначити, що підприємці не завжди здатні оцінити правомірність і доцільність вимог ОМС щодо встановлення тих чи інших регуляцій. Тому при аналізі місцевої нормативно-правової бази увагу приділяли тим нормам, що містять ризикові чинники, які ускладнюють ведення бізнесу та можуть бути усунуті на місцевому рівні (визначені методологією проведення ЕА місцевого бізнес-клімату). Зокрема, увагу акцентували на тих регулюваннях, які є недоречними, обтяжливими з погляду подання надмірної кількості документів, тривалості процедури тощо.

Під час дослідження з урахуванням критеріїв, визначених методологією проведення експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату, було опрацьовано НПА за тими сферами регулювання, які можуть мати найбільший вплив на розвиток бізнесу, а саме:

- адміністративні послуги,
- земельні відносини,
- комунальне майно,
- містобудування та архітектура, будівництво,
- торгівля, послуги та розваги, ресторанне господарство,
- місцеві податки та збори, інші платежі до місцевого бюджету,
- регуляторна діяльність (особливістю цієї сфери є те, що вона регламентує процедурний напрямок зазначених вище сфер).

При цьому дослідження не мало на меті виявити всі негативні чинники в усіх регуляторних актах та інших нормативних документах. Але, враховуючи наявність у деяких регуляторних актах окремих протиправних норм, можна зробити припущення, що подібні вимоги містяться й в інших схожих рішеннях ОМС.

Виявлені та узагальнені негативні чинники в регулюваннях ОМС 16 міст-партнерів із Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей, імовірно, є притаманними й іншим містам цих та інших областей України.

2.1 Адміністративні послуги для бізнесу

2.1.1 Змістовий напрямок

Найбільш поширеними змістовими порушеннями, що містяться в нормативно-правових актах, які регулюють надання адміністративних послуг, є такі:

Витребування документів, які є в наявності в ОМС або можуть бути отримані ним без участі МСП відповідно до чинного законодавства.

Згідно з офіційними документами органів місцевого самоврядування для отримання деяких адміністративних послуг суб'єкт господарювання повинен подати документи, що не передбачені чинним законодавством та/або можуть бути одержані без його участі. Наприклад:

- документи, що підтверджують державну реєстрацію суб'єкта господарювання;
- довідка про відсутність заборгованості за договором про пайову участь;
- витяг з технічної документації про нормативну грошову оцінку землі;
- довідка про відсутність заборгованості з податків і зборів (обов'язкових платежів) із податкової інспекції.

Такі вимоги суперечать пунктам 7-9 статті 9 Закону України «Про адміністративні послуги», де визначено, що суб'єкт надання адміністративної послуги не може вимагати

від суб'єкта звернення документи чи інформацію, які перебувають у володінні суб'єкта надання адміністративних послуг або у володінні державних органів тощо, але отримує відповідні документи чи інформацію без участі суб'єкта звернення.

Витребування документів, які повинні бути надані за необхідності.

Відповідно до чинних рішень / інформаційних карток адміністративних послуг посадовці ОМС можуть вимагати додаткові документи за необхідності. Проте офіційними документами не конкретизовано, за яких обставин може виникати така необхідність та хто її визначає.

Наприклад: копії документів, що підтверджують попереднє користування земельною ділянкою (за необхідності). Інший приклад: вимога надати забудовником висновок обов'язкової державної експертизи у будь-якому разі, хоча Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» встановлено вичерпний перелік таких випадків.

Наявні адміністративні послуги, що не передбачені або прямо заборонені чинним законодавством.

Чинні НПА органів місцевого самоврядування встановлюють обов'язок суб'єкта господарювання отримати адміністративні послуги, що не передбачені законодавством. Наприклад – одержання довідки про сплату суми пайової участі в розвитку інфраструктури, реєстрація довідки про сплату за ліцензію на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами.

Також НПА органів місцевого самоврядування встановлюють обов'язок суб'єкта господарювання отримати адміністративні послуги, що не передбачені чинним законодавством. ОМС досі вимагають одержання дозволу на торгівлю, хоча згідно зі статтею 1 Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» забороняється вимагати від суб'єктів господарювання отримання документів дозвільного характеру, які не внесено до переліку, затвердженого цим Законом. Це ж саме стосується й дозволу на переведення нежитлового приміщення в житлове.

Необґрунтоване розширення дискреційних повноважень.

Часто порядки надання адміністративних послуг передбачають змогу уповноваженого органу необґрунтовано змінювати хід і строки адміністративної процедури; також не визначено підстав додаткового вивчення матеріалів для відмови та відповідальність за немотивовану відмову.

Під час фокус-групових досліджень представниками бізнесу та іншими зацікавленими учасниками було сформульовано негативні усталені практики, що трапляються в процесі надання адміністративних послуг, а також критичні послуги, яких бракує.

2.1.2 Негативні усталені практики

Зведені дані щодо негативних усталених практик свідчать, що на місцевому рівні нерегуляторні порушення також є типовими.

Так, практично в усіх містах є нарікання на неефективне функціонування ЦНАПів, насамперед виходячи з розуміння формального застосування принципу організаційної єдності, що не позбавляє необхідності звернення безпосередньо до надавачів адміністративних послуг, а також на недостатню якість консультацій посадовців ЦНАПів.

Формальне застосування принципу організаційної єдності стосується здебільшого складних багатоетапних дозвільно-погоджувальних процедур, пов'язаних із земельними питаннями та будівництвом, коли для отримання кінцевої послуги необхідно одержувати проміжні документи, які не мають самостійної цінності. При цьому причина відмови в наданні такого проміжного документа часто не може бути роз'яснена державним

адміністратором, а позитивне рішення не є достатньою умовою для початку наступного етапу процедури та потребує участі заявника.

Недостатня якість консультаційних послуг нерідко також пов'язана з проходженням процедур, що стосуються земельних відносин та містобудування, і потребує як спрощення процедур, так і підвищення фахового рівня адміністраторів ЦНАПів. Часто працівники ЦНАПів не можуть надати інформацію з приводу проходження всієї адміністративної процедури, оскільки вони є функціонально компетентними та відповідальними за окремий етап.

Типовим випадком є нездатність адміністратора роз'яснити причини відмови, викладені письмово суб'єктом надання адміністративних послуг. При цьому порушується принцип організаційної єдності, оскільки суб'єкт господарювання повинен додатково звертатися до структурного підрозділу з питань, наприклад, містобудування для роз'яснення причин відмов та способів усунення цих причин.

Широко розповсюджені порушення встановлених законодавством строків надання адміністративних послуг насамперед стосуються рішень колегіальних органів ОМС (міських рад, виконкомів, конкурсних комісій). Поширений приклад порушення строків – це розгляд земельних питань на сесіях міських рад. Відповідно до частини 5 статті 46 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» сесія ради з питань відведення земельних ділянок та надання документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності скликається не рідше ніж один раз на місяць. Проте ОМС не завжди дотримуються цієї норми, що пов'язано з відсутністю механізму відповідальності колегіального органу. Бізнес констатує великий ступінь залежності ухвалення сесійних рішень від окремих груп/депутатів. Депутати можуть відкладати питання з причин відсутності кворуму на невизначений строк, знімати з розгляду через необхідність додаткового вивчення матеріалів тощо.

Надання немотивованих відмов також часто пов'язане з рішеннями колегіальних органів ОМС (міських рад, виконкомів, конкурсних комісій). Посадовці відмовляють суб'єктам МСП в оформленні тих чи інших дозвільно-погоджувальних документів без належно обґрунтованої мотивації таких відмов, як це передбачено законодавством. Суб'єкт господарювання змушений додатково відвідувати ОМС для з'ясування причин відмови та подальших дій. При цьому суб'єкт господарювання змушений повторно збирати/подавати документи, затрачаючи часові та грошові ресурси. Так само, як і у випадку порушення строків, немає реальної відповідальності за надання немотивованої відмови за підсумками сесії міської ради та засідання виконавчого комітету міської ради. На думку бізнесівців, доцільним є застосування засобів публічного впливу. Також бізнес звернув увагу на незрозумілі, без належної мотивації відмови за результатами розгляду питань, що належать до компетенції структурних підрозділів, які вирішують питання містобудування.

Витребування документів, що є в наявності в ОМС, або додаткових документів, які не передбачено законодавством. Учасники фокус-груп зазначили, що процедури надання адміністративних послуг можуть передбачати необхідність отримання інших адміністративних послуг. Типовим є витребування документів, які є продуктом діяльності ОМС (копії рішень міської ради, витяг з єдиного державного реєстру тощо).

2.1.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу

Під час фокус-групи представники МСП різних міст-партнерів звернули увагу на послуги, яких бракує бізнесу при наданні адміністративних послуг.

МСП потребують таких послуг, які може поліпшити/запровадити місцева влада:

1. **Сприяння в отриманні інформації про умови започаткування, ведення бізнесу** (підприємці-початківці зауважують розрізненість, неактуальність і невпорядкованість інформації про послідовність дій для започаткування та

ведення певних видів підприємницької діяльності. Немає цілісного бачення необхідних реєстраційних процедур, процедур в органах Державної фіскальної служби, обов'язкових дозвільних документів тощо. Не зрозуміло, які правила існують у місті та за які порушення підприємець може нести відповідальність. ОМС слід звернути увагу на запровадження такої послуги, як комплексне консультування з питань організації підприємницької діяльності та дотичних питань).

2. **Підвищення якості функціонування ЦНАПів** (бізнесівці потребують реалізації принципу організаційної єдності в діяльності ЦНАПів для всіх передбачених законодавством процедур, підвищення фахового рівня консультантів, скорочення термінів надання послуг).

2.2 Земельні відносини

2.2.1 Змістовий напрямок

Найбільш поширеними змістовими порушеннями, що містяться в нормативно-правових актах, які регулюють земельні питання, є такі:

Витребування документів, які не передбачено чинним законодавством.

Рішення міських рад щодо регулювання оренди земельних ділянок містять вимоги, не приведені у відповідність до чинного законодавства. Так, 05.04.2015 р. набрали чинності зміни до Закону України «Про оренду землі», відповідно до яких зі статті 15 виключено необхідність оформлення як обов'язкових додатків до договору оренди плану або схеми земельної ділянки, що передається в оренду; кадастрового плану земельної ділянки з відображенням обмежень (обтяжень) у її використанні та встановлених земельних сервітутів; акт визначення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості); проект відведення земельної ділянки.

Завищені/протиправні вимоги до суб'єкта господарювання, що пред'являються як умова реалізації ним свого права. Рішення міських рад щодо регулювання оренди земельних ділянок містять вимоги стосовно проходження процедури попереднього погодження проектів договорів оренди земельних ділянок та/або укладення тимчасових договорів оренди, що не передбачено чинним законодавством.

Крім того, типовою завищеною вимогою є зобов'язання МСП звернутися до орендодавця (ОМС) з ініціативою внесення змін до договору оренди в частині розміру орендної плати, а також проінформувати про такі зміни орган Державної фіскальної служби в разі прийняття ОМС рішення про зміну нормативної грошової оцінки землі, розміру ставок (ставки) земельного податку, орендної плати. Проте законодавство не містить цих вимог; такі ініціативи й дії можуть здійснюватися посадовцями ОМС.

Необґрунтоване розширення дискреційних повноважень.

Рішення міських рад щодо регулювання оренди земельних ділянок містять такі норми, як-от: «на період виконання будівництва об'єкта нерухомого майна і за наявності дозволу на виконання будівельних робіт, виданого у встановленому законом порядку, орендна плата за земельні ділянки, що передані для комерційних потреб, може встановлюватися в розмірі трьох відсотків від нормативної грошової оцінки земельної ділянки на строк не більший трьох років». Формулювання «може встановлюватися» дає змогу уповноваженій особі / органу на власний розсуд установлювати або не встановлювати розмір орендної плати.

Рішення міських рад щодо здійснення самоврядного контролю за використанням земель містять норми, відповідно до яких перевірки проводяться уповноваженим органом на підставі вивчення стану дотримання законодавства у сфері земельних відносин у місті, доручень міської ради, виконавчого комітету, міського голови та його заступника згідно з розподілом обов'язків. Таке формулювання свідчить про відсутність запобіжників

неодноразового проведення перевірки одного і того самого суб'єкта. Також варто зважати на суб'єктивізм при ініціюванні перевірок: можливість проведення перевірок залежить від волі конкретної(их) посадової(их) особи(іб) за відсутності обґрунтованих підстав для таких перевірок.

Також у деяких рішеннях не визначено тривалості проведення перевірок/обстежень, унаслідок чого можливими є зловживання правом на проведення перевірок та неправомірне втручання в господарську діяльність.

Крім того, до складу комісії формально можуть входити представники суб'єктів господарювання й об'єднань громадян, але фактично входять лише посадовці та місцеві депутати, що може завадити прозорому прийняттю рішень.

Перевищення повноважень органу місцевого самоврядування.

Рішення міських рад щодо здійснення самоврядного контролю за використанням земель установлюють, що до повноважень ОМС у сфері самоврядного контролю за використанням та охороною земель належить, зокрема, здійснення такого контролю в частині своєчасного й повного внесення плати за землю. Однак відповідно до статті 265 Податкового кодексу України плата за землю є складовою податку на майно й адмініструється та контролюється органами доходів і зборів. Так, згідно з пунктами 41.1 та 41.4 статті 41 Податкового кодексу України контролюючими органами є органи доходів і зборів; інші державні органи не мають права проводити перевірки своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати податків і зборів, у тому числі на запит правоохоронних органів.

Під час фокус-групових досліджень представниками бізнесу та іншими зацікавленими учасниками було сформульовано негативні усталені практики, що трапляються в процесі регулювання земельних відносин, а також критичні послуги й можливості, яких бракує.

2.2.2 Негативні усталені практики

Зведені дані щодо негативних усталених практик свідчать, що на місцевому рівні нерегуляторні порушення також є типовими.

Значне подорожчання оренди землі.

Неефективна політика місцевої влади щодо ставок орендної плати за земельні ділянки не створює сприятливих умов для розвитку МСП (наприклад, у деяких містах (Вінниця) у 2016 році ставки оренди зросли більш ніж на 40 %).

Укладення/поновлення договорів оренди землі під об'єктами нерухомості на нетривалий період.

Строки договорів оренди землі комунальної власності під об'єктами нерухомості є нетривалими, що спричиняє повторні проходження дозвільних процедур при поновленні договорів оренди. Відповідно до частини першої статті 19 Закону України «Про оренду землі» строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може перевищувати 50 років. Зазвичай строки договорів оренди землі під об'єктами нерухомості (склади, підприємства, торговельні та інші заклади) з незмінними умовами, узгодженими під час укладення договору, поновлюються/продовжуються на недовгостроковий період (можливі випадки, коли договори оренди землі під об'єктами нерухомості укладаються на три роки, на п'ять років). Така ситуація призводить до необхідності поновлення договорів оренди землі, що є часозатратним і непотрібним процесом.

Відсутність відкритого реєстру про вільні земельні ділянки.

Діяльність ОМС не є прозорою у сфері земельних відносин. Так, немає оприлюднених реєстрів земельних ділянок, які можуть бути надані в оренду/власність, зокрема,

електронних реєстрів. Відомості з публічної кадастрової карти України є неповними та неточними.

Відсутність вільних земельних ділянок (окремі міста).

Відсутність вільних земельних ділянок комунальної власності, які можна було б використати бізнесу для розвитку, знижує інвестиційну привабливість міст.

Неврегульованість земельних відносин із крупними суб'єктами господарювання (наприклад, ПАТ «Укрзалізниця», ПАТ «Прикарпаттяобленерго»).

Характерною проблемою є свідоме затягування оформлення документів для відведення земельних ділянок під своїми об'єктами нерухомості. Таким чином, міста зазнають збитків через недоотримання коштів від плати за землю. Часто виникають спірні питання щодо розміщення на таких земельних ділянках об'єктів торгівлі тощо.

2.2.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу

Упродовж опитування учасників фокус-груп бізнесівці міст-партнерів зазначили, яких послуг/можливостей вони потребують у сфері земельних відносин. Отож, за підсумками зведення інформації бізнес потребує таких критичної послуги та можливості з підтримки:

1. **Надання вільного доступу до електронного реєстру земельних ділянок**, що можуть бути надані в оренду чи власність суб'єктам господарювання. Створенню такого реєстру має передувати інвентаризація земель міста та визначення відповідних земельних ділянок.
2. **Зниження орендної плати** – це чинник підтримки бізнесу, який зазначили підприємці практично з кожного міста, де проводилося дослідження. Високі ставки справляють несприятливий вплив на МСП, що реалізують різні види діяльності, у тому числі знижують зацікавленість забудовників через значне подорожчання оренди землі на час будівництва.

2.3 Комунальне майно

2.3.1 Змістовий напрямок

Найбільш поширеними змістовими порушеннями, що містяться в нормативно-правових актах, які регулюють відносини у сфері комунального майна, є такі.

Витребування документів, що є в наявності в ОМС або можуть бути отримані ним без участі МСП відповідно до чинного законодавства.

Притаманною рішенням ОМС щодо надання в оренду комунального майна є вимога надання окремих документів у супереч нормам Закону України «Про адміністративні послуги»; насамперед, це – документи, що підтверджують державну реєстрацію суб'єкта господарювання.

Такі вимоги суперечать пунктам 7-9 статті 9 Закону України «Про адміністративні послуги», де визначено, що суб'єкт надання адміністративної послуги не може вимагати від суб'єкта звернення документи чи інформацію, що перебувають у володінні суб'єкта надання адміністративних послуг або у володінні державних органів тощо, але отримує відповідні документи чи інформацію без участі суб'єкта звернення.

Необґрунтоване розширення дискреційних повноважень.

Порядки щодо регулювання конкурсного відбору для надання в оренду комунального майна часто містять розмиті критерії та оціночні судження (наприклад: у разі виготовлення продукції в обсягах, необхідних для задоволення потреб регіону; може бути застосовано; соціальна значущість тощо). Крім того, не визначено важливість кожного критерію.

Часто такі рішення встановлюють необхідність на вимогу ОМС подати додаткові документи, але не визначено, які саме та за яких умов.

Типовими є відсутність установленого терміну прийняття рішення міською радою або конкурсною комісією, а також причини для відмови в наданні пільг.

Рішення містять можливість продажу за вартістю, визначеною експертним шляхом, і на підставі рішення міської ради – у виняткових випадках; однак не встановлено переліку таких випадків. Порядки, які регулюють управління комунальним майном, установлюють можливість безоплатної передачі у власність комунального майна без зазначення підстав для дарування, що може становити загрозу інтересам територіальної громади. У методиці оцінки майна не визначено, яким способом обирається суб'єкт оціночної діяльності для встановлення незалежної оцінки об'єкту оренди комунального майна, що передбачає змогу уповноважених органів на власний розсуд обирати (призначати) оцінювача.

Під час фокус-групових досліджень представниками бізнесу та іншими зацікавленими учасниками було сформульовано негативні усталені практики, що трапляються в процесі регулювання у сфері комунального майна, а також критичні послуги й можливості, яких бракує.

2.3.2 Негативні усталені практики

Зведені дані щодо негативних усталених практик свідчать, що на місцевому рівні нерегуляторні порушення також є типовими.

Відсутність відкритих реєстрів комунального майна.

Немає інформації щодо комунальної нежитлової нерухомості: яку вже надано в оренду, яка є вільною, яку може бути надано в оренду чи передано у власність. Як наслідок, бізнес не володіє інформацією стосовно можливостей та ефективності використання комунального нерухомого майна. Зазвичай місцева влада розміщує інформацію про об'єкти, які можуть бути надані в оренду/власність, на муніципальному сайті, у місцевих ЗМІ. Проте дані є невпорядкованими та неактуалізованими, що не сприяє ефективному використанню комунального майна.

Об'єкти комунальної нерухомості перебувають у незадовільному стані.

Бізнес передбачає, що через занедбаний стан комунального майна брати його в оренду або набувати у власність – не вигідно й недоцільно, оскільки для приведення цього майна до стану, придатного для використання, необхідно вкласти значні кошти та витратити час. З огляду на це комунальні приміщення надано в оренду переважно під розміщення владних структур або об'єктів соціальної сфери.

2.3.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу

Під час опитування учасників фокус-груп бізнесівці міст-партнерів зазначили, яких послуг/можливостей вони потребують у сфері комунального майна. Отож, за підсумками зведення інформації бізнес потребує таких критичної послуги та можливості з підтримки:

1. **Створення відкритого електронного реєстру комунального майна**, що може бути надане в оренду чи набуто у власність суб'єктами господарювання. Такий реєстр дасть змогу підвищити ефективність управління майном громади та зменшить часові витрати МСП на пошук відповідного майна.
 2. Бізнес потребує **більш гнучкої політики ОМС** в управлінні комунальним майном, у тому числі диференційованих ставок орендної плати залежно від місця розташування, стану майна тощо. Особливої уваги потребує комунальне майно, що перебуває в незадовільному стані й не викликає зацікавленості в бізнесу.
-

2.4 Містобудування та архітектура

2.4.1 Змістовий напрямок

Найбільш поширеними є змістові порушення, що наведені нижче:

Протиправні вимоги до суб'єкта господарювання, що пред'являються як умова реалізації ним свого права.

Рішення ОМС стосовно пайової участі (внеску) у розвитку інфраструктури містять вимоги щодо надання висновку обов'язкової експертизи у випадках, не передбачених законодавством (наприклад, у будь-якому разі при перевищенні кошторисною вартістю певної суми). Однак вичерпний перелік проектів будівництва об'єктів, що підлягають обов'язковій експертизі, встановлено частиною 4 статті 31 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності».

Крім того, місцеві НПА містять вимоги щодо обов'язкового розрахунку кошторисної вартості об'єкта будівництва за власною методикою, що суперечить частині 5 статті 40 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», відповідно до якої загальна кошторисна вартість будівництва об'єкта визначається на основі встановлених органом місцевого самоврядування нормативів для одиниці створеної потужності, у разі якщо вона не визначена згідно з будівельними нормами, державними стандартами та правилами. Тобто законодавець установлює безумовність урахування загальної кошторисної вартості будівництва об'єкта, визначеної згідно з будівельними нормами, державними стандартами та правилами. Єдиною підставою для застосування встановлених ОМС нормативів для одиниці створеної потужності є та, що загальну кошторисну вартість будівництва об'єкта не визначено.

Перевищення повноважень органу місцевого самоврядування.

Типовою вимогою місцевих НПА щодо регулювання містобудування є проходження замовником будівництва процедури погодження складу та змісту технічних умов комісією з питань визначення пайової участі. Це суперечить частині 6 статті 30 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», якою встановлено, що склад, зміст, порядок надання технічних умов та порядок визначення вартості послуг з їхнього надання визначаються відповідними центральними органами виконавчої влади. Чинними порядками не передбачено погодження технічних умов іншими органами, окрім тих, що їх видають.

Надання послуги, яку не передбачено чинним законодавством.

Рішення міських рад щодо переведення з житлового приміщення в нежитлове, реконструкції, перепланування містять вимогу стосовно отримання відповідного дозволу, тоді як статтями 100, 152 Житлового кодексу України встановлено, що виконання робіт із переобладнання й перепланування жилого будинку та жилого приміщення, які не передбачають втручання в несучі конструкції та/або інженерні системи загального користування, не потребує отримання документів, що дають право на таке виконання. Після завершення зазначених робіт введення об'єкта в експлуатацію не вимагається.

2.4.2 Негативні усталені практики

Під час фокус-групових досліджень представниками бізнесу та іншими зацікавленими учасниками було сформульовано негативні усталені практики, що трапляються в процесі регулювання містобудування, а також критичні послуги й можливості, яких бракує.

Зведені дані щодо негативних усталених практик свідчать, що на місцевому рівні нерегуляторні порушення також є типовими.

Високий розмір пайової участі в розвитку інфраструктури населеного пункту.

Пунктом 6 статті 40 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» встановлено граничний розмір пайової участі в розвитку інфраструктури населеного пункту, а саме: 10 % загальної кошторисної вартості будівництва об'єкта для нежитлових будівель та споруд і 4 % – для житлових будинків.

Характерним для ОМС є встановлення максимально можливих розмірів пайової участі без коригування залежно від економічної кон'юнктури, а також виду будівництва (нове, реконструкція) тощо.

Складні умови сплати пайової участі в розвитку інфраструктури населеного пункту.

Відповідно до пункту 5 статті 40 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» величину пайової участі в розвитку інфраструктури населеного пункту розраховують на підставі загальної кошторисної вартості будівництва об'єкта, визначеної згідно з будівельними нормами, державними стандартами та правилами.

Проте забудовники зауважують, що в окремих випадках при розрахунку пайової участі посадовці відмовляються враховувати загальну кошторисну вартість будівництва об'єкта, визначену згідно з будівельними нормами, державними стандартами та правилами. До того ж, посадовці створюють додаткові перепони для забудовників, які мають намір провести розрахунок пайової участі з урахуванням кошторисної вартості (висуваються вимоги стосовно додаткового погодження документації, що не передбачено законодавством).

Крім того, НПА міських рад можуть установлювати несприятливий графік сплати, наприклад – обов'язок зі сплати пайової участі в розмірі 50 % від її загальної суми впродовж 30 днів з моменту укладення договору. Такий обов'язок є обтяжливим з погляду бізнесу.

Обтяжливість процедури переведення житлових приміщень у нежитлові.

Як зазначено вище, часто ОМС установлюють необхідність одержання дозволу суб'єктами господарювання на переведення житлового приміщення в нежитлове. Окрім того, що надання такої послуги не передбачено законодавством, затверджуються процедури, які є обтяжливими: потребують значних витрат часу; вимагається необґрунтований перелік документів; загалом вимоги є неоднозначними, при цьому їхнє дотримання (або недотримання) може залежати від суб'єктивного бачення посадовців ОМС.

2.4.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу

Учасники фокус-груп зазначили, яких послуг/можливостей вони потребують у сфері містобудування та архітектури. За підсумками зведення інформації бізнес потребує:

1. **Зниження та/або диференціації ставок пайової участі** залежно від виду будівництва (нове, реконструкція), а також зважаючи на економічну ситуацію.
2. Для багатьох міст актуальною є хаотична забудова, що впливає на забезпечення та якість надання комунальних послуг, справляє негативне враження на туристів. З метою упорядкування забудови підприємці зауважують потребу в **розробленні або актуалізації генерального плану**.

2.5 Торгівля та послуги, ресторанне господарство

2.5.1 Змістовий напрямок

Найбільш поширеними змістовими порушеннями, що містяться в нормативно-правових актах, які регулюють відносини у сфері торгівлі та послуг, ресторанного господарства, є такі:

Витребування документів, які не передбачено чинним законодавством.

Рішення міських рад щодо регулювання розміщення тимчасових споруд для ведення підприємницької діяльності передбачають надання заявником документів, які не визначено законодавством. Окрім передбачених пунктами 2.2 та 2.3 Порядку розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності, затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 21.10.2011 р. № 244, заяви, реквізитів та графічних матеріалів, заявник повинен надати фотофіксацію, копії паспорта, документа, що підтверджує державну реєстрацію, тощо.

Установлено строк надання послуги більший, ніж передбачено законодавством.

Рішеннями міських рад, у супереч пунктам 2.4, 2.5 наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 21.10.2011 р. № 244, установлено строк надання адміністративної послуги, більший від десяти робочих днів.

Перевищення повноважень органу місцевого самоврядування.

Відповідно до частини 4 статті 28 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» розміщення тимчасових споруд для ведення підприємницької діяльності здійснюється в порядку, установленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері містобудування. Такий Порядок розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності затверджено наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 21.10.2011 р. № 244. Таким чином, ОМС повинні керуватися зазначеним Порядком при розміщенні тимчасових споруд. ОМС можуть визначати власні порядки розміщення тимчасових споруд лише під час проведення ярмарок, державних та місцевих святкових, урочистих масових заходів на період проведення таких заходів, як це передбачено пунктом 1.11 згаданого наказу № 244. Однак ОМС прийнято рішення про затвердження місцевих порядків розміщення тимчасових споруд, окремі норми яких не відповідають наведеному вище наказу. Зокрема, відповідно до місцевих НПА підставою для розміщення тимчасової споруди є паспорт прив'язки та договір на право тимчасового користування окремими елементами благоустрою комунальної власності для розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності. Натомість пунктом 2.1 наказу № 244 встановлено, що підставою для розміщення тимчасової споруди є виключно паспорт прив'язки тимчасової споруди.

Поширеним є встановлення режиму роботи ОМС, натомість згідно з підпунктом 4 пункту «б» статті 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до делегованих повноважень міських рад належить установлення за погодженням із власниками зручного для населення режиму роботи розташованих на відповідній території підприємств, установ та організацій сфери обслуговування незалежно від форм власності.

Також типовим є встановлення ОМС власних обмежень щодо продажу пива, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, які не передбачено переліком обмежень, що визначений статтею 15³ Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів».

Протиправні вимоги щодо проведення оплати за провадження певних видів підприємницької діяльності.

Рішення міської ради встановлює оплату за розміщення об'єктів дрібнороздрібною торгівлі на території міста з розрахунку за один день торгівлі за період, визначений рішенням виконавчого комітету міської ради. Чинним законодавством не встановлено обов'язку суб'єктів господарювання щодо здійснення передбачених місцевим рішенням платежів.

2.5.2 Негативні усталені практики

Під час фокус-групових досліджень представниками бізнесу та іншими зацікавленими учасниками було сформульовано негативні усталені практики, а також критичні послуги й можливості, яких бракує. Зведені дані щодо негативних усталених практик свідчать, що на місцевому рівні нерегуляторні порушення також є типовими.

Складні та тривалі умови для продовження розміщення тимчасових споруд для ведення підприємницької діяльності.

Деякі види підприємницької діяльності, зокрема сезонного характеру (розміщення літніх торгових майданчиків поруч з об'єктами ресторанного господарства, розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності, реалізація виносної торгівлі), потребують регулярного отримання дозвільних документів.

При цьому чинним законодавством передбачено спрощений порядок продовження розміщення таких споруд, які вже мають паспорт прив'язки. Так, відповідно до пункту 2.18 Порядку розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності, затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 21.10.2011 р. № 244, продовження строку дії паспорта прив'язки здійснюється за заявою замовника, шляхом зазначення нової дати, підпису та печатки в паспорті прив'язки органом з питань містобудування та архітектури виконавчого органу відповідної ради, районної державної адміністрації.

Неправомірні вимоги при розміщенні об'єктів торгівлі, ресторанного бізнесу.

Крім неправомірних вимог щодо надання дозволу на торгівлю та встановлення режиму роботи, ОМС висуваються й інші вимоги, не передбачені законодавством.

Наприклад, стосовно погодження книги відгуків і пропозицій для суб'єктів господарювання. Таке погодження здійснюється всупереч чинному законодавству з питань дозвільної системи. Жоден з нормативно-правових актів не передбачає погодження та реєстрацію книги відгуків в органах місцевого самоврядування. У пункті 17 наказу Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 24.06.1996 р. № 349 зазначено, що господарюючий суб'єкт забезпечує всі підпорядковані підприємства роздрібною торгівлі (громадського харчування) Книгами відгуків і пропозицій, видає їх підприємствам пронумерованими, прошнурованими, завіреними підписом керівника та печаткою господарюючого суб'єкта. Також законодавство не встановлює повноважень органів місцевого самоврядування щодо погодження (реєстрації) книги відгуків і пропозицій.

Крім того, наявна практика висування вимог ОМС до комерційних закладів про підтвердження статусу (наприклад, ресторан).

Підприємці, які реалізують виносну торгівлю, скаржаться на неправомірність вимог місцевої влади щодо встановлення платежів за розміщення об'єктів дрібнороздрібною торгівлі.

Недобросовісна конкуренція у сфері торгівлі та надання послуг, стихійна торгівля.

Бізнес вважає зусилля влади щодо боротьби з недобросовісною конкуренцією недостатніми та неефективними (особливо стосовно стихійної торгівлі, а також туристичних послуг у курортних містах). Через наявність недобросовісних конкурентів потерпає бізнес, який провадить діяльність офіційно, а бюджет втрачає податкові надходження.

2.5.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу

Упродовж опитування учасників фокус-груп бізнесівці міст-партнерів зазначили, яких послуг/можливостей вони потребують у сфері торгівлі, послуг та розваг, ресторанного господарства. За підсумками зведення інформації бізнес потребує:

1. Ефективних дій місцевої влади щодо **впорядкування стихійної торгівлі та недобросовісної конкуренції** в цілому.
2. Запровадження **практики прозорого здійснення закупівель**, що не потребують проведення тендеру, зокрема, шляхом використання електронних сервісів для таких закупівель.
3. Сприяння в отриманні **актуальної та систематизованої інформації** щодо розвитку експорту.

2.6 Місцеві податки та збори

2.6.1 Змістовий напрямок

Часто міською владою не приводяться у відповідність до чинного законодавства рішення стосовно місцевих податків і зборів. Поширеною практикою є формальна чинність рішень щодо встановлення ставок акцизного податку та ставок збору за ведення деяких видів підприємницької діяльності. Це суперечить нормам чинного Податкового кодексу. Так, згідно зі статтею 215 ПКУ ставки акцизного податку встановлюються цією статтею і є єдиними на всій території України. Установлення ставок збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності також не відповідає законодавству, оскільки справляння цього збору проводилося на підставі статті 267 ПКУ і було скасовано з 1 січня 2015 року.

2.6.2 Негативні усталені практики

Практично всі рішення органів місцевого самоврядування стосовно місцевих податків і зборів характеризуються відсутністю детального обґрунтування та диференціації ставок. Типовим недоліком є встановлення високих/максимальних ставок без оцінки ризиків зменшення загального обсягу надходжень податкових платежів. Збільшення ставок оподаткування негативно позначається на розвитку бізнесу і є особливо обтяжливим за несприятливої економічної ситуації в країні.

2.6.3 Критичні послуги/можливості з підтримки бізнесу

Під час фокус-групових дискусій представниками бізнесу було сформульовано кілька пропозицій щодо можливостей, яких бракує, а саме:

1. Запровадити податкові пільги для підприємців-початківців.
2. Запровадити диференціацію ставок.
3. Підвищити якість консультацій фахівцями фіскальної служби.

2.7 Регуляторна діяльність (аналіз за процедурним напрямком)

Аналіз за процедурним напрямком передбачає дослідження ведення регуляторної діяльності, сутність якої полягає в регламентації етапів прийняття значущих для громади рішень, з метою підготовки справді оптимальних нормативних актів, у тому числі завдяки врахуванню думки громади.

За процедурним напрямком було проаналізовано відповідність процедур прийняття регуляторних рішень чинному законодавству, особливо в частині доступності, актуальності, своєчасності інформації для широкого кола підприємців.

Також було з'ясовано відповідність процесу прийняття регуляторних актів принципу «спочатку думай про малих», сформульованому в Європейському акті про малий бізнес, відповідно до якого місцева влада має враховувати інтереси й потреби МСП на початковій стадії розроблення регулювань. Результати такого аналізу повинні забезпечити створення умов, за яких інтереси МСП будуть враховуватися на початковому етапі підготовки та розроблення регулювань.

Тобто за процедурним напрямком досліджувалися досліджувалося таке:

- регуляторні процедури, що супроводжують процес розроблення та прийняття регуляторного акта;
- чи залучаються зацікавлені особи до вироблення регулювань для МСП на початковому етапі регуляторної діяльності місцевої влади.

Незважаючи на те, що Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» встановлює право суб'єктів господарювання подавати зауваження та пропозиції щодо оприлюднених проектів регуляторних актів, брати участь у відкритих обговореннях питань, пов'язаних із регуляторною діяльністю, тощо, на практиці реалізація цього права є ускладненою.

Так, часто на сайтах міських рад розділу «Регуляторна політика» або немає (у цьому разі проекти регуляторних актів можуть бути розміщені в таких розділах, як-от: «Новини», «Актуально», «Корисно», «Підприємцям», а прийняті НПА – у розділах, наприклад, «Офіційні документи», «Нормативні документи» тощо), або він знаходиться всередині інших розділів, що ускладнює пошук інформації.

Розділ «Регуляторна політика» може формально містити розділи без їхнього належного наповнення або інформація розміщується не систематизовано, без поділу на рубрики, що ускладнює її пошук та орієнтацію тощо.

Також проекти рішень та аналізи їхнього регуляторного впливу оприлюднюються без дати, що ускладнює подання пропозицій до проектів (невідомим є строк, що встановлений для подання пропозицій). Нерідко тексти регуляторних актів не актуалізуються або оприлюднюються без зазначення дати актуалізації, що суттєво обтяжує пошук чинних НПА, у т. ч. для порівняльного аналізу.

Зазвичай на сайті ОМС розміщено не всі тексти регуляторних актів, плани регуляторної діяльності, звіти про проведені відстеження тощо. Таким чином, не завжди можливо знайти інформацію про актуальні рішення ОМС, навіть маючи номер та назву рішення. Крім того, не на кожному сайті передбачено власне можливість пошуку НПА за номером і датою прийняття.

Реєстр чинних регуляторних актів не завжди розміщено на сайті або його може бути не виділено окремим підрозділом.

Виходячи з того, що інформація, яка має бути оприлюднена відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», часто є невпорядкованою, неповною, неактуалізованою, можна припустити, що участь зацікавлених сторін у наданні пропозицій чи в публічних обговореннях – незначна.

Розділ 3. Узагальнення результатів експрес-аналізу

Узагальнені результати проведеного аналізу НПА в пілотних містах, на основі яких сформовано дорожні карти для усунення недоліків регуляторного та нерегуляторного середовища, наведено нижче.

Адміністративні послуги

1. Витребування надмірного переліку документів є поширеною практикою.

Причому витребуються:

- документи, що є в наявності в ОМС або можуть бути отримані ним без участі МСП (всупереч пунктам 7-9 статті 9 Закону України «Про адміністративні послуги», де визначено, що суб'єкт надання адміністративної послуги не може вимагати від суб'єкта звернення документи чи інформацію, які перебувають у володінні суб'єкта надання адміністративних послуг або у володінні державних органів тощо, але отримує відповідні документи чи інформацію без участі суб'єкта звернення);
- документи, які повинні бути надані за необхідності (при цьому офіційні документи не конкретизують, за яких обставин може виникати така необхідність та хто її визначає; або передбачено необхідність надання в будь-якому разі, хоча законодавством встановлено вичерпний перелік таких випадків);
- документи, надання яких встановлено всупереч статті 5 Закону України «Про адміністративні послуги», відповідно до якої перелік документів, необхідних для отримання адміністративної послуги, визначається виключно законами.

2. Надання адміністративних послуг, які не передбачено або прямо заборонено чинним законодавством.

Чинні НПА органів місцевого самоврядування встановлюють обов'язок суб'єкта господарювання отримати адміністративні послуги, що не передбачені законодавством (одержання довідки про сплату суми пайової участі в розвитку інфраструктури, реєстрація довідки про сплату за ліцензію на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами).

Також ОМС досі вимагають одержання дозволу на торгівлю, хоча згідно зі статтею 1 Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» заборонено вимагати від суб'єктів господарювання отримання документів дозвільного характеру, які не внесено до переліку, затвердженого цим Законом. Це ж саме стосується й дозволу на переведення нежитлового приміщення в житлове.

3. Необґрунтоване розширення дискреційних повноважень.

Часто порядки надання адміністративних послуг передбачають можливість посадовців ОМС необґрунтовано приймати рішення з огляду на:

- нечіткі критерії,
- оціночні фактори,
- невизначені строки та підстави додаткового вивчення матеріалів чи відмови.

4. Формальне застосування принципу організаційної єдності.

Стосується здебільшого складних багатоетапних дозвільно-погоджувальних процедур, пов'язаних із земельними питаннями та будівництвом, коли для отримання кінцевої послуги необхідно одержувати проміжні документи, які не мають самостійної цінності. При цьому причина відмови в наданні такого проміжного документа часто не може бути роз'яснена державним адміністратором і потребує звернення заявника до надавача

послуги, а позитивне рішення не є достатньою умовою для початку наступного етапу процедури й потребує участі заявника.

5. Недостатня якість консультаційних послуг.

Нерідко також пов'язана з проходженням процедур, що стосуються земельних відносин та містобудування, і потребує як спрощення процедур, так і підвищення фахового рівня адміністраторів ЦНАПів. Часто працівники ЦНАПів не можуть надати інформацію щодо проходження всієї адміністративної процедури, оскільки вони є функціонально компетентними та відповідальними за окремий етап і повідомляють лише про окремі етапи.

6. Порушення встановлених законодавством строків надання адміністративних послуг.

Насамперед такі порушення стосуються рішень колегіальних органів ОМС (міських рад, виконкомів, конкурсних комісій). Наприклад, усупереч частині 5 статті 46 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» сесія ради з питань відведення земельних ділянок скликається рідше, ніж один раз на місяць. Порушення пов'язано з відсутністю механізму відповідальності колегіального органу.

7. Надання немотивованих відмов.

Також часто пов'язане з рішеннями колегіальних органів ОМС (міських рад, виконкомів, конкурсних комісій).

Земельні відносини

1. Витребування надмірного переліку документів.

2. Необґрунтоване розширення дискреційних повноважень.

Рішення міських рад щодо регулювання оренди земельних ділянок містять:

- формулювання, які можуть бути суб'єктивно витлумаченими;
- вимоги щодо отримання непотрібних адміністративних послуг.

Рішення міських рад щодо здійснення самоврядного контролю за використанням земель містять норми, які не перешкоджають зловживанню правом на проведення перевірок та неправомірному втручання в господарську діяльність.

3. Значне подорожчання оренди землі.

Неефективна політика місцевої влади щодо ставок орендної плати за земельні ділянки не створює сприятливих умов для розвитку МСП.

4. Укладання/поновлення договорів оренди землі під об'єктами нерухомості на нетривалий період.

Строки договорів оренди землі комунальної власності під об'єктами нерухомості є нетривалими, що спричиняє повторні проходження дозвільних процедур за незмінних умов.

5. Відсутність відкритих електронних реєстрів про вільні земельні ділянки.

За відсутності таких реєстрів діяльність ОМС у сфері земельних відносин не є прозорою, причому можливі зловживання та маніпуляції.

Комунальне майно

1. Витребування надмірного переліку документів.

2. Необґрунтоване розширення дискреційних повноважень.

Порядки щодо регулювання відносин містять розмиті критерії та оціночні судження; така неоднозначність створює підґрунтя для зловживань і неефективного використання майна громади.

3. Відсутність відкритих електронних реєстрів комунального майна.

Бізнес потребує актуальної та систематизованої інформації щодо приміщень, які можна використати для підприємницької діяльності. Зазвичай місцева влада розміщує інформацію про об'єкти, які можуть бути надані в оренду/власність, епізодично, що не сприяє ефективному використанню комунального майна.

4. Об'єкти комунальної нерухомості перебувають у незадовільному стані.

Занедбаний стан комунального майна є стримувальним чинником для підприємців, оскільки брати його в оренду або набувати у власність – не вигідно та недоцільно через необхідність вкладення значних коштів і витрат часу для приведення майна до придатного стану. Бізнес потребує більш гнучкої політики ОМС в управлінні комунальним майном, у тому числі диференційованих ставок орендної плати залежно від місця розташування, стану майна тощо.

Містобудування та архітектура

1. Обтяжливі умови сплати пайової участі (внеску) у розвитку інфраструктури.

До чинників, що ускладнюють процес пайової участі замовників будівництва в розвитку інфраструктури, належать такі:

- протиправні вимоги щодо визначення кошторисної вартості будівництва за методиками, розробленими ОМС, у супереч пункту 5 статті 40 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»;
- обов'язковість подання документів, які згідно із законодавством надаються в окремих конкретних випадках;
- високий/максимальний розмір пайової участі без коригування залежно від економічної кон'юнктури, а також виду будівництва (нове, реконструкція).

2. Надання послуги, яку не передбачено чинним законодавством.

У супереч вимогам статті 1 Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», статей 100, 152 Житлового кодексу України місцеві органи влади вимагають одержання дозвільних документів після виконання робіт з переобладнання та перепланування жилого приміщення, які не передбачають втручання в несучі конструкції та/або інженерні системи загального користування.

Торгівля та послуги, ресторанне господарство

1. Витребування надмірного переліку документів.

2. Установлення більших строків надання адміністративних послуг, ніж визначено законодавством.

3. Обтяжливі умови розміщення тимчасових споруд для підприємництва.

Поширеною практикою є затвердження ОМС власних порядків розміщення тимчасових споруд для ведення підприємницької діяльності всупереч частині 4 статті 28 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 21.10.2011 р. № 244. Таким чином, органи місцевого самоврядування встановлюють додаткові вимоги до суб'єктів господарювання щодо надання документів, погоджень із власниками сусідніх будівель, умов продовження дії паспорта прив'язки тощо.

4. Установлення неправомірних обмежень щодо продажу пива, алкогольних напоїв та тютюнових виробів.

Типовим є запровадження ОМС власних регулювань щодо продажу пива, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, які не передбачено переліком обмежень, установленим статтею 15³ Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів».

5. Установлення специфічних неправомірних вимог.

Результатом нормотворчості деяких ОМС є встановлення вимог, які не мають жодних законодавчих підстав і неправомірно обмежують діяльність МСП:

- погодження книги відгуків і пропозицій для суб'єктів господарювання,
- підтвердження виду закладу,
- установлення платежів за розміщення об'єктів дрібнороздрібною торгівлі.

6. Неefективна діяльність ОМС щодо впорядкування стихійної торгівлі.

Місцеві податки та збори

1. Необґрунтований розмір ставок місцевих податків та зборів

Типовою в рішеннях ОМС є відсутність обґрунтування розміру ставок місцевих податків та зборів, у т. ч. оцінки ризиків (наприклад, зменшення загальної суми надходжень податку при зростанні ставки). Збільшення ставок оподаткування негативно позначається на розвитку бізнесу та є особливо обтяжливим за несприятливої економічної ситуації в країні.

2. Наявність формально чинних рішень, які насправді не діють.

Значну кількість рішень ОМС не приведено у відповідність до норм Податкового кодексу (стосовно ставок акцизного податку та ставок збору за ведення деяких видів підприємницької діяльності).

3. Недостатня якість консультаційних послуг фахівців фіскальної служби.

Регуляторна діяльність

1. Відсутність систематизованої, актуальної інформації щодо ведення регуляторної діяльності.

Результати аналізу оприлюднення проектів регуляторних актів, АРВ, чинних регуляторних актів свідчать, що здебільшого така інформація є неповною, не завжди актуальною, розміщується не зручно для пошуку.

Часто на сайтах ОМС оприлюднено регуляторні акти в редакціях, що втратили чинність. Це ускладнює як власне ознайомлення з правилами ведення бізнесу, так і участь у регуляторних процедурах на місцевому рівні.

2. Невисокий рівень залучення бізнесу до розроблення місцевих регулювань.

Виходячи з ускладненого пошуку інформації про місцеві регулювання та на підставі опитування учасників фокус-груп з'ясовано, що участь бізнесу в процесі розроблення НПА є недостатньою.

Під час проведених 18 фокус-групових досліджень, окрім тих негативних усталених практик, критичних послуг, можливостей та перепон, що належать до найбільш значущих сфер регулювання, було сформульовано низку пропозицій, які також мають суттєве значення для розвитку бізнесу.

Це – такі пропозиції:

1. Бізнес потребує систематизованої актуальної інформації щодо започаткування та ведення підприємницької діяльності, тоді як зазвичай на веб-порталах розміщується інформація, яка є розрізненою, згрупованою за галузями, органами влади тощо.
-

2. Вкрай важливим є сприяння виходу на зовнішні ринки, що обмежується нестачею інформації стосовно реалізації експорту.
3. Гострим є питання забезпечення кваліфікованими кадрами, що пов'язано з відтоком робочої сили з міст.
4. Підприємці вважають доцільним здійснювати закупівлі за бюджетні кошти в обсягах, що не потребують проведення тендеру, на електронних торгах.
5. Важливим є розроблення дієвого механізму підтримки МСП (наприклад, підтримувати бізнес-проекти за принципом бюджету участі).
6. Підприємці зазначають, що потребує активізації діалог органів влади та бізнесу (у тому числі за допомогою залучення громадськості до регуляторних процесів).
7. Бізнес пропонує посилити роботу влади щодо просування місцевих виробників (хоча ОМС і проводяться акції, як-от – «Запоріжцям – запорізьке», «Купуємо івано-франківське – даємо роботу івано-франківцям», їхня ефективність є недостатньою. Проведення тематичних ярмарок, виставок тощо є епізодичним, це не є достатньою промоційною діяльністю на підтримку місцевих товаровиробників. Для кожної з областей актуальною є промоція місцевих курортів, сприяння розвитку туризму).
8. Для багатьох міст актуальною є хаотична забудова, що впливає на забезпечення та якість надання комунальних послуг, справляє негативне враження на туристів. З метою упорядкування забудови підприємці зауважують потребу в розробленні або актуалізації генерального плану.

Очевидним висновком після опрацювання наведених результатів у всіх сферах регулювання є те, що змістові порушення в регуляторних актах, негативні усталені практики, критичні послуги та можливості, яких бракує бізнесу, є типовими та повторюваними.

Тому з великою ймовірністю можна припустити, що зазначені недоліки регуляторного та нерегуляторного впливу є притаманними й іншим містам та областям в Україні.

Під час дослідження було опрацьовано чинники місцевого бізнес-клімату, регулювання яких перебуває в компетенції місцевої влади та не потребує внесення змін до законодавства.

Розділ 4. Дорожня карта для покращення місцевого бізнес-клімату

Дорожня карта є комплексом заходів (планом дій) щодо вдосконалення місцевого ділового клімату та базується на аналізі нормативної бази ОМС у сфері бізнесу, а також на пропозиціях підприємницької спільноти. Дорожня карта окреслює орієнтири та шляхи для оптимізації механізмів місцевого регулювання бізнесу, усунення бар'єрів для розвитку й активізації підприємницької діяльності та запровадження потрібних для суб'єктів МСП послуг.

Структура дорожньої карти:

- пропонувані дії, які необхідно виконати для врегулювання виявлених проблемних питань;
- продукт, який потрібно створити за результатами виконання дій;
- можливий (середній) строк реалізації дій;
- виконавець(ці)/співвиконавець(ці) дій.

Водночас дорожня карта не є програмним документом, що містить, наприклад, індикатори результативності, розрахунок витрат на реалізацію дій тощо та як план дій може бути використана при розробленні заходів до програм підтримки МСП у містах, де проводився ЕА, і з великою ймовірністю може бути актуальною й для інших міст на теренах України.

Пропозиції у сфері надання адміністративних послуг:

- забезпечити принцип організаційної єдності;
- організувати підвищення кваліфікації працівників;
- уніфікувати тексти рішень ОМС та інформаційних карток адміністративних послуг, забезпечивши єдність вимог та їхню відповідність чинному законодавству;
- розробити інформаційні та технологічні картки всіх адміністративних послуг, що надаються, та розмістити їх на сайтах відповідних ОМС;
- виключити обов'язок суб'єкта господарювання отримувати адміністративні послуги, які не передбачено чинним законодавством;
- виключити необхідність подання суб'єктами господарювання не передбачених законодавством документів;
- запровадити принцип «мовчазної згоди»;
- запровадити декларативний принцип;
- запровадити відкриту електронну систему відстеження проходження процедури видачі документів дозвільного характеру та відкритий електронний реєстр щодо видачі дозволів і погоджень;
- систематизувати всі адміністративні послуги; описати етапність проходження процедур, що включають отримання кількох послуг; а також висвітлити інформацію на сайті міської ради.

Продукт: зміни до рішень ОМС, актуалізовані інформаційні та технологічні картки адміністративних послуг.

Строк реалізації: 4 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що координують надання адміністративних послуг.

Співвиконавці: надавачі адміністративних послуг (у т. ч. дозвільні органи), колегіальні органи ОМС.

Пропозиції у сфері земельних відносин:

- провести інвентаризацію земельних ділянок, що можуть бути надані бізнесу, створити та оприлюднити електронний реєстр;
- опрацювати питання щодо можливості зниження орендної плати;
- упорядкувати нормативне регулювання надання в оренду земельних ділянок комунальної власності та здійснення самоврядного контролю за використанням земель, забезпечивши звуження кола дискреційних повноважень;
- передбачити укладання договорів оренди землі під об'єктами нерухомості на довгостроковий період.

Продукт: реєстр земельних ділянок, зміни до рішень ОМС.

Строк реалізації: 6 місяців.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що здійснюють регулювання у сфері земельних відносин; колегіальні органи ОМС.

Пропозиції у сфері використання комунального майна:

- створити електронний реєстр комунального нерухомого майна.

Продукт: реєстр комунального нерухомого майна.

Строк реалізації: 2 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що здійснюють регулювання у сфері комунального нерухомого майна.

Пропозиції у сфері містобудування та архітектури:

- упорядкувати питання сплати коштів пайової участі забудовників у розвиток інфраструктури населеного пункту щодо розрахунку суми пайової участі відповідно до законодавства та встановлення сприятливих умов для сплати таких коштів;
- привести у відповідність до законодавства рішення щодо переобладнання та перепланування житлових і нежитлових приміщень.

Продукт: зміни до рішень ОМС.

Строк реалізації: 3 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що здійснюють регулювання у сфері містобудування, фінансів; колегіальні органи ОМС.

Пропозиції у сфері торгівлі та послуг, ресторанного господарства:

- упорядкувати питання розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності;
- привести у відповідність до чинного законодавства рішення щодо правил торгівлі (стосовно режиму роботи, неправомірних платежів, підтвердження статусу закладу тощо).

Продукт: зміни до рішень ОМС.

Строк реалізації: 2 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що здійснюють регулювання у сфері торгівлі, колегіальні органи ОМС;

- запропонувати план дій щодо вирішення проблеми стихійної торгівлі.

Продукт: план дій.

Строк реалізації: 1 місяць.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що здійснюють регулювання у сфері торгівлі.

Пропозиції у сфері регуляторної діяльності:

- забезпечити на офіційному сайті кожної міської ради функціонування та зручність у користуванні розділом «Регуляторна політика».

Продукт: упорядковані та зручні в користуванні розділи на сайтах ОМС.

Строк реалізації: 1 місяць.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, які реалізують політику щодо регуляторної діяльності;

- здійснити інвентаризацію регуляторних актів, привести їх у відповідність до чинного законодавства й актуалізувати на офіційних сайтах.

Продукт: зміни до рішень ОМС, актуалізована інформація в розділі «Регуляторна політика».

Строк реалізації: 4 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, які реалізують політику щодо регуляторної діяльності.

Співвиконавці: розробники регуляторних актів, колегіальні органи ОМС.

Пропозиції у сфері стимулювання розвитку бізнесу:

- налагодити ефективну комунікацію між владою та бізнесом.

Продукт: алгоритм запровадження регулярної комунікації (наприклад: вивчення й аналіз думки підприємництва, публічні обговорення, круглі столи).

Строк реалізації: 2 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що забезпечують регулювання у сфері розвитку підприємництва спільно з бізнес-об'єднаннями;

- розробити механізм сприяння внутрішнім інвесторам.

Продукт: механізм сприяння внутрішнім інвесторам.

Строк реалізації: 2 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що забезпечують регулювання у сфері розвитку підприємництва, інвестицій, фінансів спільно з бізнес-об'єднаннями;

- запровадити інформаційно-консультаційну підтримку бізнесу щодо започаткування діяльності, а також виходу на міжнародний ринок.

Продукт: механізм надання відповідної підтримки (наприклад: школа молодого підприємця, віртуальний кабінет підприємця, гаряча лінія, тематичні круглі столи тощо).

Строк реалізації: 2 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що забезпечують регулювання у сфері розвитку підприємництва, інвестицій;

- розробити механізм сприяння забезпеченню кадрами.

Продукт: механізм надання відповідної підтримки (наприклад: регулярний діалог між бізнесом і потенційними кадрами, у т. ч. в навчальних закладах, для досягнення компромісу між потребами роботодавців та очікуваннями потенційних працівників; оприлюднення статистичних даних щодо зайнятості тощо).

Строк реалізації: 3 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що забезпечують регулювання у сфері розвитку підприємництва, освіти та науки, місцеві центри зайнятості, бізнес-об'єднання;

- розробити механізм промоційної підтримки місцевих товаровиробників і надавачів послуг (у тому числі туристичних).

Продукт: механізм надання відповідної підтримки (наприклад: бренд-менеджмент міста, програми сприяння місцевому бізнесу тощо).

Строк реалізації: 3 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що забезпечують регулювання у сфері розвитку підприємництва, інвестицій спільно з бізнес-об'єднаннями;

- запровадити закупівлі товарів, робіт, послуг, які проводять ОМС, підприємства, установи, організації комунальної власності у форматі електронних закупівель.

Продукт: реєстрація на електронному майданчику, проведення закупівель.

Строк реалізації: 2 місяці.

Виконавці: розпорядники бюджетних коштів, комунальні підприємства, установи, організації;

- розробити план дій щодо вирішення проблеми недобросовісної конкуренції (стихійна торгівля, ведення підприємницької діяльності без офіційного оформлення статусу).

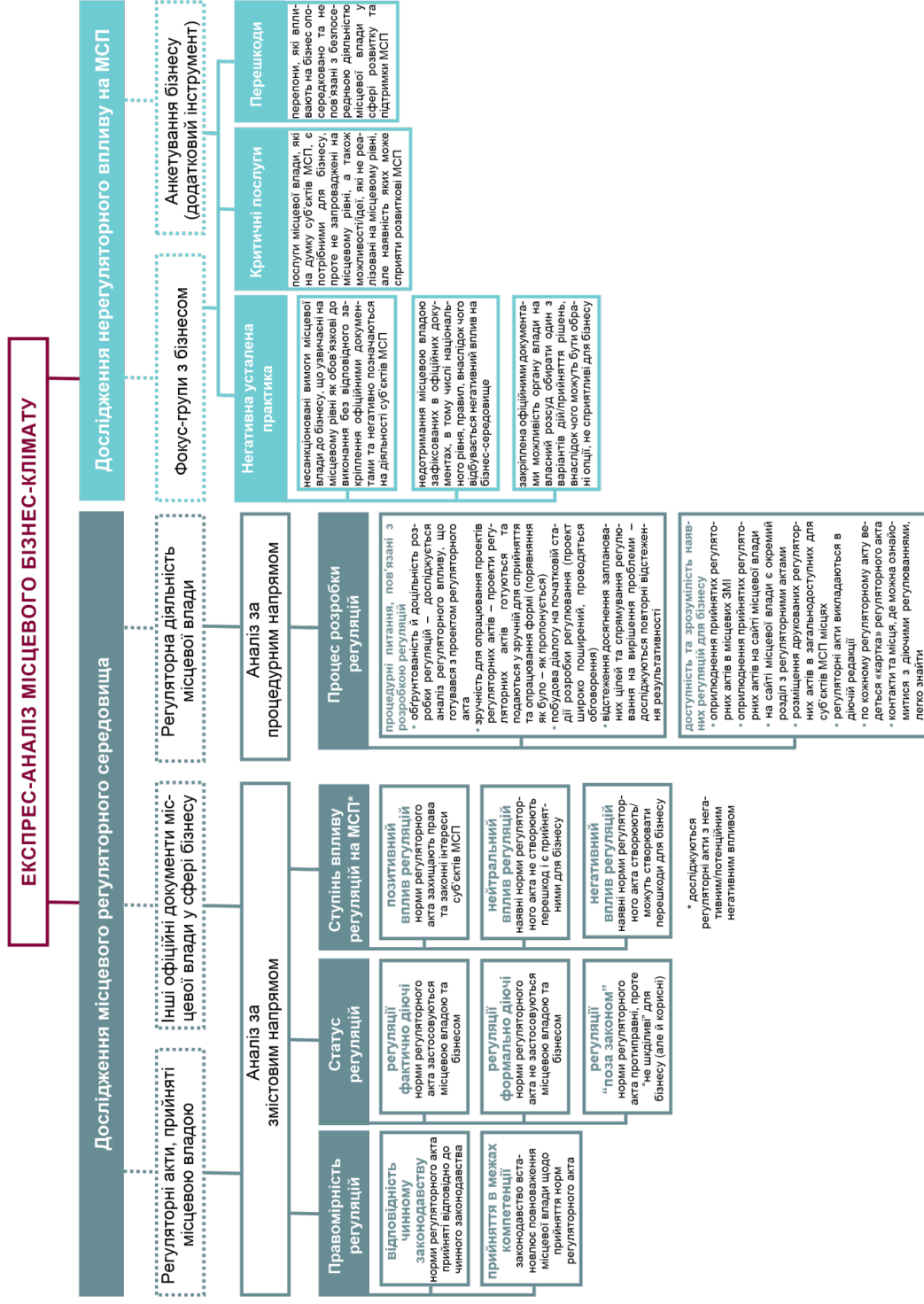
Продукт: зміни до рішень ОМС, план дій.

Строк реалізації: 3 місяці.

Виконавці: структурні підрозділи ОМС, що здійснюють регулювання торгівлі, економіки; колегіальні органи ОМС, органи внутрішніх справ.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Структура експрес-аналізу місцевого бізнес-клімату

Документ надруковано без Додатку 2. Перелік чинних рішень.

Версію з додатком завантажуйте на сайті Проекту ПРОМІС у розділі «Депозитарій знань» за посиланням: <http://pleddg.org.ua/ua/depozitariy-znan/>

ПРОЕКТ «ПАРТНЕРСТВО ДЛЯ РОЗВИТКУ МІСТ»

вул. Щєкавицька, 30/39, офіс 27, Київ, 04071

тел.: +38 044 2071282

факс: +38 044 2071283

e-mail: office@pleddg.org.ua

www.pleddg.org.ua
